

**ANKARA ETNOGRAFYA MÜZESİ
SÜNNET ODASI KALEM İŞİ SÜSLEMELERİ**

FATMA AKSOY

**YÜKSEK LİSANS TEZİ
EL SANATLARI EĞİTİMİ ANA BİLİM DALI
GELENEKSEL TÜRK EL SANATLARI EĞİTİMİ BİLİM DALI**

**GAZİ ÜNİVERSİTESİ
EĞİTİM BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ**

ŞUBAT 2016

TELİF HAKKI ve TEZ FOTOKOPİSİ İZİN FORMU

Bu tezin tüm hakları saklıdır. Kaynak göstermek koşuluyla tezin teslim tarihinden itibaren () ay sonra tezden fotokopi çekilebilir.

YAZARIN

Adı : Fatma

Soyadı : AKSOY

Bölümü : El Sanatları Ana Bilim Dalı Geleneksel Türk El Sanatları Eğitimi

İmza :

Teslim tarihi :

TEZİN

Türkçe Adı : Ankara Etnografya Müzesi Sünnet Odası Kalem İşi Süslemeleri

İngilizce Adı : Ankara Ethnography Museum Circumcision Room Wood Painting Ornaments

ETİK İLKELERE UYGUNLUK BEYANI

Tez yazma sürecinde bilimsel ve etik ilkelere uyduğumu, yararlandığım tüm kaynakları kaynak gösterme ilkelerine uygun olarak kaynakçada belirttiğimi ve bu bölümler dışındaki tüm ifadelerin şahsıma ait olduğunu beyan ederim.

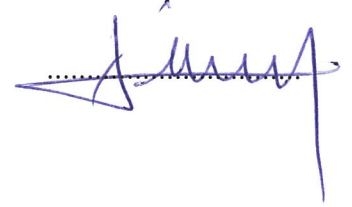
Fatma AKSOY

Jüri onay sayfası

Fatma AKSOY tarafından hazırlanan ‘‘Ankara Etnografya Müzesi Sünnet Odası Kalem İŖi Süslemeleri’’adlı tez alıŖması aŖağıdaki jüri tarafından oy birliğı ile Gazi Üniversitesi El Sanatları Eğıtimi Anabilim Dalı’nda Yüksek Lisans tezi olarak kabul edilmiŖtir.

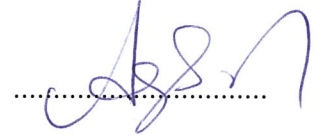
DanıŖman: Prof. Dr. Vildan ETİNTAŖ
Heykel Ana Sanat Dalı, Gazi Üniversitesi

BaŖkan: Prof. Dr. Nuran KAYABAŖI
Kültür Varlıkları Koruma ve Onarım Anabilim Dalı,
Ankara Üniversitesi

Üye: Prof. Aysen SOYSALDI
Geleneksel Türk Sanatları Ana Sanat Dalı, Gazi Üniversitesi

Tez Savunma Tarihi: 22./02./2016

Bu tezin El Sanatları Anabilim Dalı’nda Yüksek Lisans tezi olması için Ŗartları yerine getirdiğini onaylıyorum.

Prof. Dr. Tahir ATICI
Eğıtim Bilimleri Enstitüsü Müdürü

.....

TEŐEKKÜR

Araştırmam sırasında bana yol gsteren her aşamada değerli g rüş katkılarıyla destek olan tez danışmanım sevgili hocam Prof. Dr. Vildan ETİNTAŐ'a, rneklerin r zümlenmesinde yardımlarını esirgemeyen hocam şahin İNALÖZ'e, Etnografya Müzesi yetkililerine, her konuda yardımlarından dolayı kardeşim Ahmet AKSOY'a ve aileme en içten teşekkürlerimi sunarım.

Fatma AKSOY

2016

**ANKARA ETNOGRAFYA MÜZESİ SÜNNET ODASI KALEM İŞİ
SÜSLEMELERİ
(Yüksek Lisans Tezi)**

**Fatma AKSOY
GAZİ ÜNİVERSİTESİ
EĞİTİM BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ
Şubat 2016**

ÖZ

Bu araştırmada Ankara Etnografya Müzesi sünnet odasında sergilenen 17. yüzyıl sonlarına ait kalem işi süslemeler incelenmiştir. Araştırmanın amacı; Ankara Etnografya Müzesi sünnet odasının tavan ve duvarlarındaki kalem işi süslemeleri tespit etmek, renk, desen ve kompozisyon özelliklerini çizim ve fotoğraflarla belgeleyerek ortaya koymaktır. Kalem işi süslemeler fotoğraflanmış, teknik çizimleri yapılmış ve her bir örnek için bilgi formları oluşturulmuştur. Araştırma sonucunda toplanan veriler tablolar olarak sunulmuştur. Sünnet odasında 21 adet bitkisel, sembolik, üsluplaştırılmış zoomorfik, geometrik, nesneli ve mimari motiflerden oluşan süslemeler mevcuttur. Süsleme tekniği olarak örneklerin tamamında ahşap üstü kalem işi tekniği uygulanmıştır. Araştırmaya konu olan süslemelerin çoğunda krem, lacivert, kiremit kırmızı, narçiçeği kırmızı, sarı yıldız ve yağ yeşili renk kullanılmakla beraber, sütlü kahve, turuncu, turkuaz mavi, kızıl kahve, haki yeşil, koyu yeşil, gülkurusu, beyaz ve koyu kırmızı renklerde kullanılmıştır.

Anahtar Kelimeler : Kalem işi tekniği, sünnet odası, süsleme

Sayfa Adedi : 96

Danışman : Prof. Dr. Vildan ÇETİNTAŞ

**ANKARA ETNOGRAPHY MUSEUM CIRCUMCISION ROOM
WOOD PAINTING ORNAMENTS
(M. Sc. Thesis)**

**Fatma AKSOY
GAZI UNIVERSITY
GRADUATE SCHOOL OF EDUCATIONAL SCIENCES
February 2016**

ABSTRACT

This research investigates the wood painting ornaments from the 17th century exhibited in the circumcision room of Ankara Ethnography Museum. The purpose of this research is to determine the wood painting ornaments on the roof and walls of circumcision room in Ankara Ethnography Museum and to reveal their color, pattern, and composition features documenting by drawings and photos. Wood painting ornaments were photographed, their technical drawings were taken and data sheets were taken for each sample. The data collected as a consequence of the research are provided in tables. The circumcision room includes 21 ornaments with herbal, symbolic, zoomorphic, geometric, architectural patterns with objects. As the ornamenting technique, wood painting method was preferred on the samples. Most of the ornaments subject to research, cream, dark blue, tile red, vermilion, gold bronze and oil green as well as white brown, orange, turquoise blue, red brown, khaki, dark green, dusty rose, white and dark red colors were mainly preferred.

Key Words : Painting technique, circumcision room, ornamenting

Page Number : 96

Supervisor : Prof. Dr. Vildan ÇETİNTAŞ

İÇİNDEKİLER

ÖZ	v
ABSTRACT.....	vii
İÇİNDEKİLER	ix
TABLolar LİSTESİ.....	xi
ŞEKİLLER LİSTESİ	xii
BÖLÜM I.....	1
GİRİŞ	1
1.1. Problem Durumu	2
1.2. Araştırmanın Amacı	2
1.3. Araştırmanın Önemi.....	3
1.4. Sayıtlar.....	3
1.5. Sınırlılıklar.....	3
1.6. Tanımlar	3
BÖLÜM II	7
KAVRAMSAL ÇERÇEVE.....	7
2.1. Ankara Etnografya Müzesi.....	7
2.2. Kalem İşinin Tanımı	9
2.2.1. Kalem İş Sanatının Tarihçesi.....	9
2.2.2. Kalem İş Teknikleri.....	13
2.2.2.1. Sıva Üstü Kalem İş Tekniği	13
2.2.2.2. Ahşap Üstü Kalem İş Tekniği.....	13
2.2.2.3. Taş Üstü Kalem İş Tekniği	14
2.2.2.4. Bez ve Deri Üstü Kalem İş Tekniği	14
2.2.3. Kalem İş Tekniğinde Kullanılan Malzemeler	14
2.2.3.1. Boya	14
2.2.3.2. Altın	15
2.2.3.3. Fırça	15
2.2.3.4. Kalem	15
2.2.3.5. Kâğıt.....	16
2.2.3.6. Kömür Tozu.....	16

2.2.4. Kalem İşinde Kullanılan Motifler	16
2.2.4.1. <i>Hatai</i>	16
2.2.4.2. <i>Penç</i>	16
2.2.4.3. <i>Gonca gül</i>	17
2.2.4.4. <i>Yaprak</i>	17
2.2.4.5. <i>Rumi</i>	17
2.2.4.6. <i>Münhani</i>	17
2.2.4.7. <i>Bulut</i>	18
2.2.4.8. <i>Geçme (Zencerek)</i>	18
2.2.4.9. <i>Yarı Üsluplaştırılmış Çiçekler</i>	18
2.2.4.10. <i>Natüralist Çiçekler</i>	18
2.2.5. İlgili Araştırmalar	19
BÖLÜM III.....	21
YÖNTEM.....	21
3.1. Araştırma Modeli.....	21
3.2. Evren ve Örneklem	21
3.3. Verilerin Toplanması.....	21
3.4. Verilerin Analizi.....	22
BÖLÜM IV	23
BULGULAR VE YORUM.....	23
4.1. Ankara Etnografya Müzesi Sünnet Odası Kalem İş Süslemelerin Bilgi Formları.....	23
4.2. Kalem İş Süslemelerin Bulunduğu Yerler.....	78
4.3. Süslemelerin Bugünkü Durumu (Deformasyon)	79
4.4. Eser Boyutları.....	80
4.5. Sünnet Odası Kalem İş Süsleme Tekniği.....	81
4.6. Desen ve Kompozisyon Özellikleri	81
4.7. Renk Özellikleri	84
BÖLÜM V.....	87
SONUÇ VE ÖNERİLER.....	87
5.1. Sonuç	87
5.2. Öneriler	88
KAYNAKLAR	89
EKLER.....	93
EK 1. Bilgi Formu	94
EK 2. Müze Araştırma izin Belgesi	95

TABLolar LİSTESİ

Tablo 1.Eserin Bulunduğu Yer Döküm Tablosu	79
Tablo 2.Kalem İşlerinin Bugünkü Durumu Döküm Tablosu	79
Tablo 3.Kalem İşlerinin Boyut Döküm Tablosu.....	80
Tablo 4.Motif Döküm Tablosu	82
Tablo 5.Renk Döküm Tablosu.....	84

ŞEKİLLER LİSTESİ

Şekil No: 1. Ankara Etnografya Müzesi genel görünüş	7
Şekil No: 2. Ankara Etnografya Müzesi bahçesindeki Atatürk heykeli	8
Şekil No: 3. Sünnet odası genel görünüş	9
Şekil No: 4. Tavan göbeği	23
Şekil No: 5. Tavan göbeği genel görünüş	25
Şekil No: 6. Tavan göbeği	26
Şekil No: 7. Tavan göbeği çevresi	27
Şekil No: 8. Tavan göbeği çevresi	28
Şekil No: 9. Tavan göbeği çevresi	29
Şekil No: 10. Tavan göbeği çevresi	30
Şekil No: 11. Tavan pervazı.....	31
Şekil No: 12. Tavan pervazı genel görünüş	32
Şekil No: 13. Tavan pervazı.....	33
Şekil No: 14. Tavan pervazı.....	34
Şekil No: 15. Tavan pervazı.....	35
Şekil No: 16. Tavan pervazı.....	36
Şekil No: 17. Tavan pervazı.....	37
Şekil No: 18. Tavan pervazı.....	38
Şekil No: 19. Tavan pervazı.....	39
Şekil No: 20. Duvar pervazı.....	40
Şekil No: 21. Duvar pervazı genel görünüş	41
Şekil No: 22. Duvar pervazı.....	42
Şekil No: 23. Sol duvar pano kenarı	43
Şekil No: 24. Sol duvar pano kenarı genel görünüş.....	44
Şekil No: 25. Sol duvar pano kenarı	45
Şekil No: 26. Tavan pervazı.....	46
Şekil No: 27. Tavan pervazı.....	47

Şekil No: 28. Duvar pano kenarı.....	48
Şekil No: 29. Duvar pano genel görünüş	49
Şekil No: 30. Duvar pano kenarı.....	50
Şekil No: 31. Gömme dolap kapağı	51
Şekil No: 32. Gömme dolap genel görünüş	52
Şekil No: 33. Gömme dolap kapağı	53
Şekil No: 34. Duvar pervazı ve gömme dolap kenarı	54
Şekil No: 35. Duvar pervazı.....	55
Şekil No: 36. Tavan	56
Şekil No: 37. Tavan genel görünüş.....	57
Şekil No: 38. Tavan	58
Şekil No: 39. Gömme dolap kapak kenarları.....	59
Şekil No: 40. Gömme dolap kapak kenarı	60
Şekil No: 41. Duvar pano üzeri.....	61
Şekil No: 42. Sağ ve sol duvar pano genel görünüş	62
Şekil No: 43. Duvar pano üzeri.....	63
Şekil No: 44. Duvar pano üzeri.....	64
Şekil No: 45. Duvar pano üzeri.....	65
Şekil No: 46. Duvar pano üzeri.....	66
Şekil No: 47. Duvar pano üzeri.....	67
Şekil No: 48. En sol pano	68
Şekil No: 49. Panolar genel görünüş.....	70
Şekil No: 50. En sol pano	71
Şekil No: 51. Orta pano	72
Şekil No: 52. Orta pano	74
Şekil No: 53. Sağ pano.....	75
Şekil No: 54. Sağ pano.....	77

BÖLÜM I

GİRİŞ

Türk Kültürünün en eski dönemlerinden günümüze kadar ulaşmış olan geleneksel süsleme sanatları; giyim kuşamdan mimariye kadar hemen her alanda Türk zevk ve beğenisini yansıtan örneklerle doludur.

“Süsleme sanatları milletlerin kültür, sanat anlayışını ve tarzını gösteren unsurların başında yer alır” (Milli Eğitim Bakanlığı [MEB], 2012). Geleneksel süsleme sanatları, üzerine uygulandıkları ham maddeye göre sınıflandırılır. Araştırma konusu olarak seçilen kalem işi süslemeler de bunlardan biridir.

“Mekâna mana katan sanat olarak da adlandırılan kalem işi, süsleme sanatları içerisinde kendine has özel bir yere sahiptir. Bu süslemeler, ait olduğu topluluğun gelenek ve göreneklerini yansıtmakta, zevk, düşünce ve inançlarını en özlü ve ölümsüz ifadelerle gelecek nesillere ulaştırmaktadırlar” (Altıntaş, 2010, s.84).

Türk mimarisinde ve buna bağlı olarak süsleme sanatlarında önemli bir yere sahip olan kalem işi süslemeler de uygulama farklılıklarına ve uygulandıkları malzemeye göre değişik adlar alır. Sıva üstü kalem işleri, ahşap üstü kalem işleri, taş ve mermer üstü kalem işleri, deri ve bez üstü kalem işleri gibi (Türk süsleme sanatında kalem işi, 2013).

Geleneksel süsleme sanatlarımız içerisinde yer alan kalem işi, kökeni Orta Asya'ya dayanan 8-9. yüzyıl Türk Uygur sanatı ile başlayıp, Türklerin göçleri ile Anadolu topraklarına taşınan bir sanattır. Kara Hoça ve bezeklik duvar fresklerindeki süslemeler, Türk sanatının motif dağarcığının merkezi olmuş, Türklerin İslam'ı kabulü ile stilize motif ve kompozisyonların İslam sanatı ile olan birebir örtüşme, bu tarz desen ve uygulamaların gelişmesini sağlamıştır. Orta Asya'dan Anadolu topraklarına uzanan yaşanmışlıklar ve tarihsel süreç, İslam'ın kabulü ile gelişen klasik sanatlar ve bu sanatların merkez kollarından kalem işi sanatı, Büyük Selçuklu, Selçuklu, Beylikler Dönemi, Erken Osmanlı, Klasik Dönem, Eklektik (Barok, Rokoko, Ampir sentezi) Dönem, Cumhuriyet sonrası ve günümüze kadar gelen tarihsel bir tarz süreci yaşamıştır. Mekanların tavan, duvar, kubbe gibi yüzeylerine yapılan kalem işi sıva, ahşap, taş, bez, deri, metal gibi pek çok değişik yüzeyde de uygulanmıştır. Hatta ahşap üstüne kabartma olarak uygulanıp “Edirnekârî”, sıva üstüne alçı kabartma olarak uygulanıp “malakârî” adını almıştır.

Selçuki, Klasik Barok, Rokoko, Ampir gibi uygulama tarz ve dönemleri olan bu sanatta 16. yüzyıl klasik tarzla zirveye çıkmıştır. Saray Nakkaşhanesi geleneği ile dönem bütünlüğü ve tarzı gösteren bu yüzyılda klasik sanatların her alanında bir Rönesans yaşanmış, kalem işi sanatı da verdiği muhteşem eserlerle, bu devrin nadide bir parçası olmuştur. Osmanlı İmparatorluğunun batıya açılması ile sanatımızın her alanında hâkim olan Eklektik tarz Barok, Rokoko, Ampir karışımı en çok kalem işi sanatımızı etkilemiş, Anadolu coğrafyasından İstanbul boğaz yalılarına kadar her mekân ve ortamda uygulanmıştır. Zenginliğin ve gücün bir simgesi olan altın varak uygulamaları, kalem işi sanatının önemli bir unsuru olmuştur (Kalem işi, 2015).

XVII. yüzyıldan itibaren Anadolu'nun çeşitli yörelerindeki konak ve evlerde, ahşap üstü kalem işi süslemeler pencere pervazlarında, dolap kapaklarında, tavan ve duvarlarda sıklıkla kullanılmıştır.

1.1. Problem Durumu

Müzeler kültürel geçmişimize ve tarihimize ışık tutan, tarihin eski dönemlerinde yaşamış toplumları bilim ve sanat açısından inceleyerek, bireylerin geçmişi daha iyi tanımalarına olanak sağlamaları açısından büyük öneme sahiptir. Bu müzelerden biri olan Ankara Etnografya Müzesi ve bu müzede bulunan sünnet odasında ahşap üstü kalem işi tekniğinin en güzel örnekleri sergilenmektedir. Söz konusu kalem işi süslemelerle ilgili daha önce hiç bir çalışma yapılmamıştır. Günümüze kadar ulaşan kalem işlerinin kültürel miras olarak yaşatılması gerekir. Bu nedenle sünnet odası tavan ve duvarlarında bulunan kalem işi süslemelerin teknik, renk, desen ve kompozisyon özelliklerinin incelenerek fotoğraf, ölçüm, çizim yolu ile belgelenip literatüre kazandırılması araştırmanın problemi olarak ele alınmıştır.

1.2. Araştırmanın Amacı

Bu araştırmanın genel amacı; Ankara Etnografya Müzesinde bulunan sünnet odasının tavan ve duvarlarındaki kalem işi süslemeleri tespit etmek, renk, desen ve kompozisyon özelliklerini çizim ve fotoğraflarla belgeleyerek ortaya koymaktır.

Bu genel amaç doğrultusunda aşağıdaki alt amaçlara cevap aranmıştır.

1. Ankara Etnografya Müzesinde sergilenen sünnet odasının tavan ve duvarlarında bulunan kalem işi süslemelerde kullanılan teknikler nelerdir?
2. Kalem işi süslemelerin renk özellikleri nelerdir?
3. Kalem işi süslemelerin desen ve kompozisyon özellikleri nelerdir?
4. Kalem işi süslemeler deforme olmadan günümüze kadar gelebilmiş midir?

1.3. Araştırmanın Önemi

Belirli bir dönem Türk kültüründe mimari eserlerin süslenmesinde kullanılan kalem işleri kültürel miras olarak günümüze kadar gelmiştir. Ankara Etnografya müzesi bünyesinde sergilenen eserlerle ilgili farklı amaçlarla değişik araştırmalara rastlanmış, ancak sünnet odası tavan ve duvarlarında bulunan kalem işi süslemelerin daha önce araştırılıp incelenmediği tespit edilmiştir. Bu nedenle eserlerin zaman içinde tahrip olmadan araştırılarak belgelenmesinin önemli olacağı düşünülmektedir.

1.4. Sayıtlar

1. Araştırmanın kavramsal çerçevesini oluşturmak amacıyla taranan kaynaklar araştırmayı sonuca ulaştıracak niteliktedir.
2. Araştırma kapsamına alınan sünnet odasında bulunan kalem işi süslemeler araştırmayı sonuca ulaştıracak niteliktedir.
3. Araştırmada yararlanılan kaynaklardan elde edilen bilgiler geçerli ve güvenilirdir.

1.5. Sınırlılıklar

1. Araştırmanın kapsamı Ankara Etnografya Müzesinde sergilenen sünnet odasının tavan ve duvarlarında tespit edilen 21 örnekle sınırlıdır.
2. Bu araştırma kütüphanelerdeki literatür taramasıyla elde edilen Türkçe bilgilerle sınırlıdır.

1.6. Tanımlar

Aşı Boyası: Kırmızı bir toprak boyadır. Bunlar demir oksit boyalardır (Turani, 1980, s.17).

Arap Zamkı: Ağaçtan çıkarılan bir tür yapıştırıcı madde (Arseven, 1983, s.589).

Ampir: İlhamını Yunan ve Roma üsluplarından alan ve Napolyon Bonapart zamanından (1804) başlayarak otuz yıl kadar devam eden Percier ile Fontaine adındaki iki mimarın yarattığı bir üsluptur (Turani, 1980, s.13).

Barok: Kelime anlamı muntazam olmayan eğri büğrü inci demek olan “Barucca”dan gelen Barok, XVIII. yüzyılda kralların ihtişamlı yaşamını yansıtan abartılmış biçimleri ifade etmek için kullanılmış, XIX. yüzyılda ise bu anlamlardan sıyrılarak Rönesans sonrası dönemin sanatını belirleyen bir terim haline gelmiştir (Bakır, 2003, s.21).

Berk: Yaprak (Akar ve Keskiner, 1978, s.28).

Bezeme: Herhangi bir yüzeyi süslemek için üzerine boyalı ya da boyasız, düz veya kabartma olarak göze hoş gelecek biçimde şekillerin yerleştirilmesine denir (Kılıçkan, 2004, s.12).

Bezir Yağı: Keten tohumu yağı. Resim sanatında kullanılan yağlı boyanın ana maddesidir. Yağlı boya pigmentleri (boya maddeleri) bezir yağıyla karıştırılır (Sözen ve Tanyeli, 2011, s.53).

Desen: Kurşun kalem, uç, tuşe, kömür kalem vb. ile yapılan renkli ya da renksiz, tonlu ya da tonsuz çizgi resimler (Turani, 1980, s.32).

Edirnekârî: XIV - XIX. yüzyıllar arasında, Edirne'de üretilen her tür bezemeli ahşap işlerine Edirnekârî-Edirne işi denir (Hatipoğlu, 2007, s.33).

Eklektik: Farklı dizgelerden taşınan öğelerin oluşturduğu yeni dizgenin niteliği. Düşünsel ve sanatsal tüm alanlar için geçerli bir kavramdır. Sanatta tümüyle özgün nitelikte olmayan, başka üslup, akım, çağ, uygarlık ya da kişilerden devşirilmiş biçim öğeleri ya da görüşlerden yeni bir bileşim yaratmayı deneyen davranışları, bu davranışlar doğrultusunda gerçekleştirilmiş yapıtları ve bu anlayışa sahip sanatçıları niteler (Sözen ve Tanyeli, 2011, s.95).

Horasan Harcı: Tuğla ve kiremit parçalarının tokmakla dövülüp elekten geçirildikten sonra elde edilen tozun kireç ve suyla karıştırılarak yapılan duvar harcı (Arseven, 1983, s.759).

İndigo: Bir tür mavi boyadır. Tropik bir bitkiden elde edilir (Sözen ve Tanyeli, 2011, s.146).

Kartuş: Ortasındaki boşluğa yazı yazılan ya da bir simge yerleştirilen, çevresi bezemeli küçük çerçeve ya da kitabelik (Sözen ve Tanyeli, 2011, s.161).

Kitabe: Cami, çeşme, medrese gibi yapıların kapılarında bulunan ve yapının tarihi, kimin tarafından yaptırıldığı vb. hakkında bilgi veren yazı (İ.Özkeçeci ve Ş.B.Özkeçeci, 2007, s.299).

Kompozisyon: Sanatsal dizgenin yapıtta oluşturulması işlemi. Yapıtı oluşturan öğelerin belirli düzen bağlantıları içinde bir araya getirilmesi ve bu çalışma sonucunda ortaya çıkan yapıtın kendisi (Sözen ve Tanyeli, 2011, s.174).

Kubbe: Yuvarlak, kare sekiz ya da altı köşeli oylumların üzerini örten yarım küre biçiminde içi boş örtü (Turani, 1980, s.73).

Kümbet: Silindirik ya da çokgen planlı bir gövde üzerine oturan konik ya da piramidal bir külahan oluşan Türk ve İran mezar yapısı (Sözen ve Tanyeli, 2011, s.187).

Mahfil: Camilerde müezzin ya da padişahlara ayrılmış yüksekçe olarak inşa edilmiş localar (Turani, 1980, s.84).

Malakârî: Osmanlı Mimarisi'nde duvar ya da üst örtünün iç yüzeyinde alçı ile yapılan alçak kabartma tekniğinde bezeme. Genellikle kabartma kısımlar beyaz olarak bırakılırdı. Malakârî sözcüğü mala-iş anlamındadır. Yapımında malaya benzer bir alet kullanıldığından ötürü, bu adla anılmıştır (Sözen ve Tanyeli, 2011, s.197).

Mürdesenk: Kurşun oksit boya imalinde kullanılır. Beyaz ve sarı renkleri vardır (Arseven, 1998, s.1482).

Nakış: Eskiden boyalı resimlere verilen isimdir (Akar ve Keskiner,1978,s.30).

Nakkaş: Eskiden renkli resim, minyatür ve duvar tezyinatı yapan resamlara denirdi. Bugün nakkaş, tezyini işlemler yapanlara denilmektedir."nakkaş başı"da eskiden sarayın baş resamlarına denirdi (Turani, 1980, s.95).

Nakışhane: Bütün nakış yapan usta ve çırakların bir arada çalıştıkları bina (İ.Özkeçeci ve Ş.B.Özkeçeci, 2007, s.300).

Neft yağı: Çam ağacından çıkarılan bir sıvı olup boya sanayinde ve resimde yağlı boyaların inceltmesinde ve fırçaların yıkanmasında kullanılır (Turani, 1980, s.96).

Niş: Kendisinden geniş bir mekana açılan ve duvar içine oyulmuş, genellikle üstü kemer ya da mukarnas örtülü girinti ya da hücre (Sözen ve Tanyeli, 2011, s.224).

Osmanlı Beziri: Boya yapımında kullanılan ya da vernik olarak kullanılan kaynatılmış keten yağıdır (Turani, 2007, s.109).

Pervaz: Kapı ve pencere kasaları ile yerli dolap gibi öğelerin duvar yüzeyine değdiği çizgi boyunca çepeçevre yerleştirilen ince uzun ahşap parçalarla oluşturulan çerçeve (Sözen ve Tanyeli, 2011, s.243).

Restorasyon: Eski ve tarihi değeri olan bir eserin, aslına uygun olarak, asli malzeme ve asli yapım tekniğinden faydalanarak, mümkün olduğu kadar az müdahale ile koruyarak onarılmasıdır (Restorasyon,2015).

Rokoko: Tam bir dekoratif motiftir. Rocaille, yani deniz kabuğunun şekil ve süslemelerinden yola çıkan bir bezeme tarzı. (Conti, 1985, s. 10).

Saz Yolu: Uzun dallar üzerine yapılan süslerdir. Yaygın biçimde kıvrım dal olarak adlandırılan saz yolu çalışmalarında, çok zengin ve detaylı bitkisel motifler ve figürler bulunur (İ.Özkeçeci ve Ş.B.Özkeçeci, 2007, s.300).

Şemse: Arapçada güneş anlamına gelen ‘Şems’ kelimesinden gelmektedir. Güneş şeklinde süsleme motifi demektir. Oval ya da daire şeklinde olur (Özcan, 1990, s.2)

Silkeleme: Bir resmi bir başka zemin üzerine geçirme yöntemidir (Turani, 2007, s.132).

Stilize: Karakteri kaybolmadan basitleştirilerek tezyini ve şematik hale sokulmuş biçim ya da motif (Turani, 1980, s.119).

Sülyen: Demir ve ahşap üzerine astar olarak sürülen bir tür kırmızı boya (Sözen ve Tanyeli, 2011, s.286).

Şükufe: Çiçeklerin doğaya yakın şekilde stilize edilerek minyatür tarzında çalışılan bir Türk süsleme üslubuna denir (Akar ve Keskiner, 1978, s.29).

Tahrir: Motiflerin ve çeşitli bezeme unsurlarının çevrelere siyah veya koyu renklerle çizilen ince çizgiler, kontür (İ.Özkeçeci ve Ş.B.Özkeçeci, 2007, s.301).

Tavan Göbeği: Tavanların ortasına yapılan tezyini şekil (Arseven, 1998, s.1954).

Tezyinat: Süsleme, dekorasyon. Bir şeyi güzel göstermek için üzerine yapılan süsler, nakışlar ve resimler (Akar ve Keskiner, 1978, s.30).

Üslûp: 1-Bir toplumun ve çağın tüm sanat yapıtlarında ortak olan biçimlendirme, tasarım ilke ve anlayışları bütünü. 2-Bir sanatçının kendine özgü biçimlendirme ve tasarım anlayışı. Bireysel nitelikteki sanat ürünü oluşturma tutumu (Sözen ve Tanyeli, 2011, s.315).

Üsluplaştırma: Gerçek şekil ve motiflerin karakterini kaybettirmeden basitleştirerek süslemeyi şematik hale sokmak (İ.Özkeçeci ve Ş.B.Özkeçeci, 2007, s.301).

Üstübeç: Kurşun ve çinko asitlerden hazırlanan beyaz toz (Sözen ve Tanyeli, 2011, s.315).

Varak: Çok ince gümüş veya altın levha (Sözen ve Tanyeli, 2011, s.316).

BÖLÜM II

KAVRAMSAL ÇERÇEVE

Bu bölümde Ankara Etnografya müzesi, kalem işinin tanımı, kalem işi sanatının tarihçesi, kalem işi teknikleri, kalem işi tekniğinde kullanılan malzemeler, kullanılan motifler ve ilgili araştırmalar hakkında bilgiler yer almıştır.

2.1. Ankara Etnografya Müzesi

Bu müze Cumhuriyet döneminin ilk müzelerinden birisidir. Etnografya Müzesi Ankara'nın Namazgah adı ile bilinen tepesinde kurulmuştur. Selçuklulardan önce buranın Müslüman olmayanlara ait bir mezarlık olarak kullanıldığı, Selçuklu döneminde ise İzzettin Keykavus'un bir medrese yaptırdığı değişik kaynaklarda anlatılmaktadır. Eskiden halkın bu tepede taşla örülmüş bir Namazgah'ta, bayram namazı kıldıkları ve yağmur duasına çıktıkları bilinmektedir. Burası milli mücadele yıllarında dini ve milli toplantılara, törenlere tanıklık etmiştir. Cumhuriyetin ilk yıllarında da yağmur duaları, askere uğurlama ve dini törenler yapılmıştır (Ankara Etnografya Müzesi, 2015).

Şekil No: 1. Ankara Etnografya Müzesi genel görünüş

1925 yılında yapımına başlanan ve 1 Haziran 1927 yılında yapımı tamamlanan müzeye müdür olarak Hamit Zübeyr Koşay atanmıştır. Aynı yıl müzenin bahçesine İtalyan heykeltıraş Pietro Canonica'ya, at üzerinde Atatürk'ün bronz heykeli yaptırılmıştır. Heykel, 4 Kasım 1927'de açılmıştır. Atatürk 1928 yılında müzeyi ziyaret ederek bilgi almış ve Afgan kralı Amanullah'ın Türkiye'yi ziyareti nedeniyle müzenin açılmasını istemiştir. 18 Temmuz 1930 yılında da müze halka açılmıştır (Ankara Etnografya Müzesi, 2015).

Mimarı Cumhuriyetin ilk dönem mimarlarından Arif Hikmet Koyunoğlu'dur. Bina dikdörtgen planlı olup, tek kubbelidir. Yapının duvarları küfeki taşı ile kaplanmıştır. Mermerden yapılmış olan alınlık kısmının üzeri oyma süslüdür (Kültür ve Turizm Bakanlığı, 2015).

Şekil No: 2. Ankara Etnografya Müzesi bahçesindeki Atatürk heykeli

“Binaya 28 basamaklı bir merdivenle çıkılır. 4 sütunlu, üçlü bir giriş sistemi vardır. Kapıdan girilince kubbe altı holüne ve buradan da iç avlu denilen sütunlu kısma geçilir” (Erol, 2008, s.7). Müzenin girişindeki büyük salon Şeref Holü'dür. Atatürk'ün 1938 yılında ölümünden sonra naaşı 1953'te Anıtkabir'e nakline kadar burada kalmıştır (İdil, 1993, s.57). Bu köşe Atatürk'ün hatırasına hürmeten sembolik bir kabir şeklinde muhafaza edilmektedir. Beyaz mermer üzerinde “Burası 10.11.1938'de sonsuzluğa ulaşan Atatürk'ün 21.11.1938'den 10.11.1953'e kadar yattığı yerdir” yazılı kitabe bulunmaktadır (Kültür ve Turizm Bakanlığı, 2015). Ayrıca Atatürk'ün bronz bir portresiyle çeşitli fotoğrafları da bulunmaktadır. Diğer salonlarda ise Selçuklular devrinden başlayarak Türk sanatının en

güzel örnekleri sergilenmektedir. Bunların arasında çeşitli kıyafetler, süs eşyaları, kadın başlıkları, nakışlı işlemler, eski yazmalar, ahşap oyma eserler, halılar ve kilimlerin yanı sıra, cam, çini ve bakırdan yapılmış çeşitli eserler bulunmaktadır (İdil, 1993, s.57).

Şekil No: 3. Sunnet odası genel görünüş

Müzenin 5. salonunda 17. yüzyıl Osmanlılar dönemine ait bir evin bir odasının, tavanı ve dolapları, rafları ve diğer eşyalarıyla sanki orijinal gibi düzenlenmiştir. Sunnet çocuğu yatağı ve geleneksel kıyafetli kadınlar sergilenmektedir (İdil, 1993, s.58).

Sunnet odasının tavanı ve duvarları birbirinden güzel kalem işleriyle süslenmiştir.

2.2. Kalem İşinin Tanımı

Sivil ve dini mimarinin iç duvarlarını, kubbelerini ve tavanlarını süslemek amacıyla sıva, ahşap, taş, bez ve deri gibi malzeme üzerine, renkli boyalar bazen de altın varak kullanılarak kalem tabir edilen ince fırçalarla yapılan nakışlara kalem işi denir. Bu sanatı uygulayan sanatkarlara da ‘‘Kalemkar’’ veya ‘‘Nakkaş’’ denir (İrteş, 1985, s.425).

2.2.1. Kalem İş Sanatının Tarihçesi

Türk sanatının bütün dallarında olduğu gibi, resim ve süsleme sanatlarının kökleri Türklerin ana yurtları olan Orta Asya’da VIII. yüzyıldan itibaren mimari ve sanat alanında

büyük bir gelişme gösteren Uygur Türklerine kadar uzanır (Keskiner, 1985, s.25). Hatipoğlu (2007, s.39)'na göre Uygurlar süsleme sanatlarının ilk uygulayıcıları olmaları bakımından, Türk sanatı içinde çok önemli bir yere sahiptir. VIII. ve IX. yüzyıllarda Uygurlar tarafından yapılan sanat eserlerinde, bugün Türk süsleme sanatlarında kullanılan birçok desen ve motifin ilk örnekleri görülmektedir (Akar ve Keskiner, 1978, s.9). Asya'da kurulan ilk Türk İslam devleti olan Karahanlılar, İslam öncesi kültürleriyle özellikle Uygur Türklerinden miras kalan gelişmiş sanat anlayışını İslamiyet'le kaynaştırarak muhteşem eserler meydana getirmişlerdir (Özkeçeci, 2008, s.10).

İslamiyet'te resim ve heykel yapımının yasak olması nedeniyle Türk sanatında mimari ve süsleme sanatları etkili olmuştur.

Selçuklu Sanatı, Orta Asya Türk Sanatıyla, Osmanlı sanatı arasında bir aşamayı teşkil etmektedir. Osmanlı sanatındaki hemen hemen bütün öğelerin ilk şekli Selçuklu sanatında görülür (Arseven, 1984, s.57). Orta Asya, resim ve süsleme sanat anlayışıyla, Selçuklu sanatları arasındaki üslup benzerliği vardır. Bunun en önemli nedeni, Kılıç(2008, s.14)'ın belirttiği üzere “Selçuklu Sultan ve Emirlerinin, kâtip ve nakkaşlarının Uygur Türk sanatkarları oluşudur”.

İngiliz araştırmacılar Stronach ve Young tarafından Harekan'da keşfedilen iki kümbette Selçuklulara ait en eski kalem işi bezemeler bulunmuştur. Kitabesinde 1067-1068 tarihi bulunan birinci kümbette kubbeyi kaplayan kalem işleri dökülmüştür(Özkan, 2001, s.10). Duvarlarında, zincirli kandiller, kandillerin üstünde daireler içinde tavus kuşları ve yıldızlarla oluşturulmuş süslemeler bulunmaktadır. Süslemeler mavi, açık yeşil, pembe, kahverengi ve siyah renklerle boyanmıştır (Hatipoğlu, 2007, s.43). İkinci kümbette (1093) birinci kümbetten daha fazla çeşitte süslemeye yer verilmiş, bunlar çoğunlukla tuğla tezyinatlıdır (Çayan, 2012, s.43).

“Anadolu Selçuklu sanatı XIII. yüzyılda olgunluğunun zirvesine erişerek Türk sanatının en parlak dönemlerinden birisini oluşturmuştur” (Mesara, 1987, s.9). Anadolu Selçukluları ve Beylikler dönemine ait yapılarda, taş, sıva ve ahşap üzerine uygulanmış çok sayıda kalem işi süslemeye rastlanmıştır (Kılıç,2008,s.14). Bu döneme ait en eski örnek Beyşehir yolu üzerinde bulunan Kızılören Han'ı mescidinin mihrabıdır. Buradaki süslemeleri, mihrap nişinde, taş üzerindeki kırmızı çizgiler oluşturmuştur (Çayan, 2012, s.43).

Selçuklu ve Beylikler devrinde ahşap direkli ve ahşap tavanlı camiler çok sayıda oldukları için ayrı bir grup oluştururlar (İ. Özkeçeci ve Ş.B. Özkeçeci, 2007, s.231). Ahşap üstü

kalem işi süsleme tekniği, bu cami grubunun sütun başlıklarında kirişlerinde, konsollarında, kapı, pencere pervazlarıyla tavanlarında görülür (Hancıoğlu, 1990, s.17). Genellikle aşı boyasının kullanıldığı bu bezemeler, günümüze çoğunluğu tahrip olmuş bir durumda gelmiştir(Öney, 1978, s.122). Anadolu Selçuklularına ait olan ahşap üstü kalem işi süslemeli en eski örnek, Afyon Ulu Camii'dir (1273). Camideki sütun başlıkları, kirişler ve konsollar üzerinde geometrik ve bitkisel bezemeler bulunmaktadır (Hatipoğlu, 2007, s.45). Beylikler devrine ait Kastamonu Candaroğlu Mahmut Bey Camii'nde (1366) ahşap üstü kalem işi süslemenin en zengin örnekleri görülür (Öney, 1989, s.32). Konsollar, tavanı taşıyan köşe destekleri, kirişlerin üzerleri geçme motifleri ve stilize bitkisel motiflerle bezenmiştir. Bezemelere siyah, lacivert, beyaz ve mercan kırmızısı renkler uygulanmıştır. Anadolu Selçuklu ve Beylikler devri kalem işi süslemelerde altın başta olmak üzere kırmızı, beyaz, siyah, sarı, açık ve koyu yeşil, açık ve koyu mavi, lacivert ve kızıl kahve renkleri de kullanılmıştır (Hatipoğlu, 2007, s.46).

Selçuklu saraylarında olan nakışhane geleneği Osmanlılar döneminde de devam ettirilmiş ve Topkapı Sarayı bünyesinde bir nakışhane oluşturulmuştur.

Nakışhanede birbirinden güzel sanat eserleri üretilirken aynı zamanda diğer sanat dallarında mimari, cam, deri, ahşap, çini, kitap, halı ve maden gibi çeşitli malzemelerden üretilen ürünler için desenler hazırlayıp uygulamışlardır (Özkeçeci, 2008, s.12).

XIV. yüzyıldan itibaren kalem işi tezyinatında, yeni bir içerik ve biçim anlayışı gelişmiş ve zamanla Osmanlı mimarisinde etkili bir bezeme ögesi olmuştur (Hatipoğlu, 2007, s.47).

Nitekim Demiriz(1999, s.297)'inde üzerinde durduğu gibi Osmanlılar binaların el değmeyecek kadar yükseklikte olan iç yüzeylerini kalem işi nakışlarla bezenmişlerdir.

XIV. yüzyıl ortalarına tarihlendirilen Osmanlılardan günümüze gelen en eski yapı İznik'teki Kırgızlar Türbesidir (Demiriz, 1979, s.23). Türbenin pencere bordürleri hatai grubu çiçekler ve kıvrım dallı kalem işleriyle bezenmiştir (Ödekan, 2008, s.810).

Erken Osmanlı devrine ait diğer örnekler arasında Bursa Yeşil Camiinde(1419-1424) son yıllarda meydana çıkarılan rumili kalem işleri ile yakın tarihi olan Şehzade Ahmet Türbesi ve Edirne Beylerbeyi Camiindeki rumili kıvrık dallarla bezenmiş kalem işleri birbirine benzerlik gösterirler. Edirne Muradiye Camii rumiler, hatailer ve cennet bahçelerini hatırlatan bitkisel motifli kalem işleriyle bezenmiştir (Demiriz, 1979, s.23). Mimar Sinan'ın kalfalık eserim dediği klasik dönemin en ünlü eserlerinden biri olan Süleymaniye

Camii'nde (1557) yapılan çalışmalar sonucunda ortaya çıkarılan orijinal kalem işlerinde hançer yaprakları, rozetler ve hatai motifleri kullanılmıştır (Çayan, 2012, s.47).

Camilerin ana mekânına giriş bölümlerinin tavanlarında zeminleri genellikle ahşap olan kalem işi panolar bulunmaktadır. Panolar şemse, rumi ve hatailerle bezenmiştir. Kadırga Sokullu Camii ve Takkeci İbrahim Ağa Camiinde bunun güzel örnekleri görülmektedir.

Müezzin mahfil tavanları kalem işi bezemenin en seçkin örneklerinin görüldüğü diğer yerlerden biridir. Deri üzerine yapılan örneklerin en güzellerinden biri de Tophane Kılıç Ali Paşa Camii'nin müezzin mahfil tavanında bulunmaktadır. Deri gerilmiş tavan üzeri iri hatai çiçekleri ve hançeri yapraklardan oluşan saz yolu üslubundaki kalem işleriyle bezenmiştir (Demiriz,1988,s.472). Sultan Ahmet camiinin mahfil tavanları ile Revan ve Bağdat köşklerinin tavanları çok çeşitli ve gösterişli kalem işleriyle süslenmiştir (Aslanapa, 2014, s.396).

XVI. yüzyılda Klasik devir kalem işlerinde rumi, bulut, hatai, penç, gonca ve yaprak gibi motiflerin kullanıldığı desenler, devrin tezhip anlayışında ve kalitesinde uygulanmıştır. Yine bu yüzyılda yapılan kalem işi bezemelerde saz yolu üslubu diğer süsleme sanatlarında olduğu gibi sıkça kullanılmıştır (Hatipoğlu, 2007, s.49).

Osmanlı bezeme sanatında XVII. yüzyıl sonlarından itibaren batı sanatının etkisi görülmeye başlanmış ve bu etki XVIII. yüzyılda giderek artmıştır (Keskiner, 1985, s.26). III. Ahmet Osmanlı-Fransa ilişkilerin geliştirilmesi amacıyla 1720 yılında Yirmi Sekiz Mehmet Çelebiyi Paris'e göndermiştir. Mehmet Çelebinin gezdiği ve gördüğü yerleri anlattığı seyahatnamesi Osmanlı için gerçek manada batıya açılan ilk pencere olmuştur (Bakır, 2003, s.43). Batıyla ilişkilerin geliştiği bu dönemde, Avrupa'nın barok ve rokoko üslupları öncelikle mimari süslemede etkili olmuş ve klasik kalem işi süslemenin yerini almıştır (Renda, 1985, s.1530-1531). İç mimari bezemede barok kartuşları, girlandlar "C" - "S" kıvrımları, istiridye motifleri, çiçekler, natürmortlar, manzara tasvirleri gibi batılı motif ve kompozisyonlar görülmeye başlanmıştır (Arık, 1993, s.432).

Bilindiği gibi 1718-1730 yıllarını kapsayan bu döneme Lale devri denilmektedir. Topkapı sarayı harem dairesinin süslemelerinde barok ve rokoko motiflerle kalem işi nakışlar kullanılmıştır.

XIX. yüzyılın ikinci yarısında ahşap ve sıva üstü kalem işlerinde, barok, rokoko ve ampir karışımı bir üslup hakim olmuştur.

XIX. yüzyılda İstanbul'da yapılan Yıldız, Dolmabahçe, Çırağan, Beylerbeyi ve Göksu gibi büyük ve aşırı bezenmiş saraylar kalem işleri ve duvar resimleri bakımından büyük bir öneme sahiptir (Renda, 1985, s.1532).

Bu bağlamda Hatipoğlu (2007, s.54)'da XIX. yüzyıl sonu ve XX. yüzyıl başında, ortaya çıkan milli akımların etkisiyle klasik dönem sanat anlayışına yönelmeler başladığını ve kalem işi bezemelerde bu üslupta eserler üretildiğini belirtmiştir.

2.2.2. Kalem İşi Teknikleri

Türk sanatında, teknik açıdan çeşitli özellikler gösteren kalem işi tezyinatı, uygulandığı malzemeye göre gruplandırılmaktadır.

2.2.2.1. Sıva Üstü Kalem İşi Tekniği

Klasik mimarinin hemen hemen bütün yapılarında uygulanan bir tekniktir. En eski örnekleri Bursa ve Edirne'deki XV. yüzyıla ait bazı türbe ve camilerde bulunmaktadır.

Sıva üstü kalem işleri, iki farklı teknikte uygulanmıştır.

1. Kuru sıva yüzeyine sürülen kireç badana üzerine toprak ve bitkisel toz boyalar, yapıştırıcı özelliği olan arap zamkı, yumurta akı ve tutkal gibi malzemelerin kullanılmasıyla uygulanan bir tekniktir.

2. Horasan veya çimento harçlı sıva üzerine, alçı sıva ve macun çekilerek düzgün bir zemin hazırlanır. Hazırlanan zemine yağlı boyalar ile kalem işi bezeme uygulanır (İrteş, 1985, s.32).

2.2.2.2. Ahşap Üstü Kalem İşi Tekniği

Osmanlılar döneminde, sıva üstü kalem işlerinden sonra çokça uygulanmış bir teknik olmuştur. Kullanılan desenlerin inceliği ve çalışma yöntemi bakımından çok zor ve ustalık isteyen bir tekniktir (İrteş, 1985, s.32-33). Ahşap üstü kalem işlerinin en güzel örnekleri XV. ve XVI. yüzyıllara ait dini mimaride, hünkâr mahfilleri ve mahfil tavanlarında, sivil mimaride ise XVI. yüzyıldan başlayarak pencere pervazlarında, dolap kapaklarında ve tavanlarda yer almaktadır (İrteş, 1990, s.174).

Bu teknikte, ahşabın dayanıklılığını sağlamak ve düzgün bir zemin elde etmek için, önce kaynamış bezir yağı (Osmanlı yağı), üstübeç ve bir miktar mürdesenk ile hazırlanan macun, terebentin veya nef t yağıyla seyreltilir ve ahşaba sürülerek zemin düzgün bir hale

getirilir. Sonra sülyen astar çekilerek zemin rengi sürülür ve daha sonra kâğıt üzerine önceden çizilmiş ve iğneyle delinmiş desen silkelenerek ahşap zemine geçirilir. Desenler sırayla boyandıktan sonra kontürleri çekilir (Kantarcıoğlu, 1992, s.45). Dört beş asırlık ahşap üstü kalem işi örneklerin çoğu hiç restorasyon yapılmadan günümüze gelmiştir. Sıva üstüne göre daha dayanıklıdır bunun nedeni dış etkenlerle temas halinde olmamasıdır. Başka bir nedeni de yapılan tezyinatın üzerine çekilen bir sır tabakasıdır (İrteş, 1985, s.426).

2.2.2.3. Taş Üstü Kalem İş Tekniği

Bu teknikte taşın üzerine veya taşa uygulanan desenlerin üzerine boyama yapılır (Hatipoğlu, 2007, s.27). Sıva üstü kalem işi tekniğine benzeyen, ondan daha fazla zaman ve daha fazla özen isteyen zor bir tekniktir (İrteş, 1985, s.426).

2.2.2.4. Bez ve Deri Üstü Kalem İş Tekniği

Bezemesi yapılacak ahşabın üstüne iplikten dokunmuş bir bez veya deri gerilerek bir tuval oluşturulur (İrteş,1985,s.34). Üzerine üstübeç, kitre zamkı, keten yağı gibi maddelerden hazırlanan bir karışım sürülerek muşamba haline getirilir (Kantarcıoğlu, 1992, s.46). Hazır hale gelen zemine desen silkelenerek geçirilir. Haşhaş yağı ile ezilerek hazırlanmış toprak boyalar ve altınla bezenir (Çayan, 2012, s.24). Deri pahalı bir malzeme olduğundan az sayıda örnekleri bulunmakta ve günümüzde bu teknik hemen hemen hiç uygulanmamaktadır (Taş, 2011, s.23).

2.2.3. Kalem İş Tekniğinde Kullanılan Malzemeler

2.2.3.1. Boya

Kalem işi tezyinatta kullanılan malzemeler içinde en önemli yeri boyalar almaktadır. Kalem işi tekniğinde doğal yollardan elde edilen kök, toprak ve madeni boyalar kullanılmaktadır (Taş, 2011, s.20).

Toprak Boyalar: Genellikle kırmızı renk ve tonları topraktan elde edilir. Kayalar dövülüp toz haline getirilip doğal renklerine ayrılarak kullanılır (Kılıç, 2008, s.25).

Bitkilerden Elde Edilen Boyalar: Bazı bitkilerin tümü boya için kullanılırken bazılarının belirli kısımlarından yararlanılır. Safran, sumak ve nar kabuğundan sarı renk, indigo

bitkisinin yapraklarından mavi renk, lahor çividinden lacivert renk, kına ağacından turuncu renk elde edilmiştir (Çayan, 2012, s.28).

Madenlerden Elde Edilen Boyalar: Kurşun karbonat ve kalsiyum karbonattan beyaz renk (Hatipoğlu, 2007, s.13). Potasyum dikromat ve arsenik sülfürden sarı renk, kömür tozundan ve balmumu isinden siyah renk elde edilmiştir (Çayan, 2012, s.29).

2.2.3.2. Altın

Değerli bir maden olan altın kalem işi bezemede farklı tekniklerle uygulanmıştır. Tezhip, minyatür, cilt, hat ve kalem işi gibi süsleme sanatlarında altını kullanabilmek için öncelikle varak haline getirilmesi gerekmektedir (Hatipoğlu, 2007, s.14).

Altın çekiçe dövülerek ince bir yaprak haline getirilir. Hazır hale getirilen altın varaklar, yapıştırma, serpmeye, püskürtme ve ezilerek toz haline getirme gibi çeşitli yöntemlerle uygulanır (Akar ve Keskiner, 1978, s.23-30).

2.2.3.3. Fırça

Boya ve cila sürmek için kullanılan aynı boyda kılların bir araya getirilip bir sapa bağlanmasıyla elde edilen alete fırça denir (Arseven, 1983, s.584).

Kalem işi bezemede çeşitli kalınlıklarda fırçalar kullanılmaktadır. Bunlardan en önemlisi uzun tüylü, sivri uçlu kalem fırça olarak adlandırılan tahrir fırçasıdır (Hatipoğlu, 2007, s.18).

Geçmişte çulluk kuşunun ensesindeki gümüşü renkli yay biçiminde tek tüylerin bir araya getirilip bağlanmasıyla fırçaların hazırlandığı bilinmektedir (Taş, 2011, s.20).

Günümüzde ise samur fırçalar kullanılmaktadır.

2.2.3.4. Kalem

Kâğıt üzerine yazı yazmaya yarayan, sivri uçlu demir, tahta, kamış, kemik gibi çeşitli malzemelerden yapılmış alete kalem denir (Arseven, 1983, s.910).

Günümüzde çizilen desene göre kurşun kalemler ve değişik kalınlıkta uçları olan kalemler kullanılmaktadır.

2.2.3.5. Kâğıt

Kâğıt, çeşitli bitkilerden çıkartılan ve boyları milimetre ile ölçülecek kadar küçük liflerin keçeleştirilmesiyle elde edilir (Arseven, 1983, s.895). Kalem işi tezyinata süsleme desenleri hangi malzemeyle yapılırsa yapılsın öncelikle kâğıt üzerine hazırlanmalıdır (Akar ve Keskiner, 1978, s.17).

Süsleme sanatlarında desen aydınlar ya da eskiz kâğıdına çizilir daha sonra zemine geçirilir.

2.2.3.6. Kömür Tozu

Kâğıt üzerindeki iğnelenmiş bir resmi, yazıyı, deseni süsleme yapılacak yüzeye geçirmek için kullanılan, söğüt ağacından yapılan kömürün ezilerek, ince bir elekten geçirilmesiyle elde edilir (Kabakçı, 2011, s.23-24).

2.2.4. Kalem İşinde Kullanılan Motifler

Türk süsleme sanatının farklı dallarında çok çeşitli motifler kullanılmıştır. Süslemede ana tema desen, deseni meydana getiren ise motiflerdir. Türk bezeme sanatında görülen motifleri sanatçılar tabiatta görüldüğü gibi değil, görmek istedikleri gibi üsluplandırarak çizmişlerdir.

Türk sanatında görülen motif çeşitliliğinin nedeni, İslam dininin resim ve heykel çalışmalarına olan yaklaşımıdır. Bu yaklaşım, Türk sanatkarlarını tezyinata yöneltmiştir ve bu alanda çok güzel eserler meydana getirmişlerdir (Akar ve Keskiner, 1978, s.10).

Türk süsleme sanatında kullanılan başlıca motifler:

2.2.4.1. Hatai

Türk süsleme sanatlarının başlıca motifleri arasında yer alır (Akar ve Keskiner, 1978, s.18). Çeşitli çiçeklerin dikine kesitinin anatomik çizgilerinin üsluplaştırılmasıyla ortaya çıkan bir motiftir. Buna uzunluğuna kesit denir. Orta Asya'dan İran yoluyla Anadolu'ya geçen hatai motifinin yaygın olarak kullanılması Osmanlılar zamanında olmuştur (Birol ve Derman, 1995, s.65).

2.2.4.2. Penç

Bitkisel kökenli olan penç motifi, herhangi bir çiçeğin kuşbakışı görüntüsünün üsluplaştırılarak çizilmiş şeklidir. Çiçekler yapraklarının sayısına göre isimlendirilirler.

Tek yapraklı olanına yek berk, iki yapraklı olanına dü berk, üç yapraklı olanına se berk, dört yapraklı olanına cihar berk, beş yapraklı olanına penç berk, altı yapraklı olanına ise şeş berk denilmektedir (Birol ve Derman, 1995, s.47).

2.2.4.3. Gonca gül

Gonca gül motifi, tam açılmamış bir çiçeğin dikine kesitinin üsluplandırılmış halidir. Gonca gülde taç ve çanak yapraklar bellidir. Tohum kısmı ya hiç görülmez ya da kısmen görülür (Birol ve Derman, 1995, s.101).

2.2.4.4. Yaprak

Yaprak, hatai, penç, goncagül gibi motifleri oluşturan ve desen içerisinde önemli bir yeri olan temel bir motiftir (Birol ve Derman, 1995, s.17). Süsleme sanatlarında kullanılan yapraklar doğadaki görünümüne çok benzerler ve çiçeklere göre daha az stilize edilmişlerdir. Osmanlı sanatında kırık, kıvrık ve dilimli yaprak motifleri bütün tezyini sanatlarda çok kullanılmıştır.(İ.Özkeçeci ve Ş.B, Özkeçeci, 2007, s.61).

Saz yolu üslubunda ise büyük ve ayrıntılı bir şekilde çizilen yapraklar uzun sivri uçlu ve zarif bir görünüşe sahiptir (Akar ve Keskiner, 1978, s.20).

2.2.4.5. Rumi

Türk süsleme sanatlarının bir motif türüdür. Rumi'nin sözlük anlamı Anadolu demektir. Orta Asya kaynaklı olan motif, Selçuklular tarafından XI. yüzyıldan başlayarak süsleme sanatlarımıza aktarılmıştır. Çeşitli hayvan formlarının stilize edilmiş şekillerinden üretilmiştir (Akar ve Keskiner, 1978, s.19). XV. ve XVI. yüzyıllarda en gelişmiş halleriyle kaynağı belli olmayacak kadar aşırı stilize edilmiş şekillerde görülürler. Diğer sanat dallarında olduğu gibi XVIII. yüzyılda gelen batı etkisiyle rumiler de bitkisel bir görünüm almışlardır (Yavuz, 2008, s.34).

2.2.4.6. Münhani

XI. ve XV. yüzyıllar arasında özellikle kitap süslemelerinde çok sık rastlanan bir motiftir. Genellikle Selçuklular tarafından kullanılan kavisli, yumuşak çizgilerinden dolayı bu üsluba münhani denilmiştir. Münhaniler genel olarak rumilerin kuş kanatlarının iç yapılarında bulunan ayrıntılardan oluşur ve kendine özgü renklendirme tekniği vardır

(Akar ve Keskiner, 1978, s.19). Münhaniler süslemede bordür şeklinde veya müstakil şekillerde çizilmiştir (Birol ve Derman, 1995, s.175).

2.2.4.7. Bulut

Süsleme sanatlarında önemli bir yer sahip olan bulut motifinin kaynağı olarak Çin gösterilir (Birol ve Derman, 1995, s.153). Bu motife Çin bulutu da denilmektedir. Türkler tarafından benimsenmiş ve çok kullanılmıştır (Özcan, 1990, s.8). Osmanlı sanatına II.Bayezid döneminde girmiştir. İlk defa 1494 tarihli Kuran'ın tezhibinde görülen bulut motifi diğer sanat dallarında da kullanılmıştır. Bulut motifi çizilişine göre, yığma bulut ve dolantı (çizgi) bulut olarak iki gruba ayrılır (Birol ve Derman, 1995, s.153).

2.2.4.8. Geçme (Zencerek)

Geçmelere eskiden zencerek denirdi. Çok fazla sayıda çeşidi vardır. Sevilerek her yerde süsleme elemanı olarak kullanılmıştır. Zincirleme halkaların kesintisiz devamı olarak oluşurlar. Her yüzyılda moda göre geliştirilip üsluplanmışlardır. Kenarsuyu (bordür) ve yalın hallerde olmak üzere iki bölüme ayrılırlar (Akar ve Keskiner, 1978, s.13).

2.2.4.9. Yarı Üsluplaştırılmış Çiçekler

Çiçeğin doğadaki görünümüne yakın bir şekilde çizilmişlerdir. Üsluplandırılmış olmalarına rağmen bakıldığı zaman hangi çiçek olduğu açıkça bellidir (İ.Özkeçeci ve Ş.B, Özkeçeci, 2007, s.74). İlk olarak kitaplara uygulanmış daha sonra diğer süsleme alanlarında da kullanılmıştır. Bu üslup XI. yüzyılda Kanuni döneminde sarayın nakkaş başı Kara Memi tarafından ortaya konulmuş ve yaygın olarak kullanılmıştır. Başta lale olmak üzere gül, karanfil, sümbül gibi çiçeklerin yanı sıra bahar dalları ve servi ağacında çok sık kullanılan motiflerdendir (Birol ve Derman, 1995, s.113).

2.2.4.10. Natüralist Çiçekler

Tamamen doğal görünümüleriyle çizilen natüralist çiçekler ilk kez Osmanlı sanatında XVII. yüzyıl sonunda gelişen batı etkisiyle gelişen barok ve rokoko tarzında görülür. XVIII. ve XIX. yüzyıllarda benimsenen bu üsluba şüküfe tarzı da denilmektedir. Genellikle buketler halinde tek vazolu, vazosuz, rozetler, tek çiçek olarak çalışılmıştır (İ,Özkeçeci ve Ş.B,Özkeçeci, 2007, s.76).

2.2.5. İlgili Araştırmalar

Araştırma konusu ile ilgili daha önce yapılmış bazı araştırmalar şunlardır:

Çayan (2012) yüksek lisans tezinde; kalem işinin tarihçesi, çeşitleri, kullanılan malzemeler, kullanılan motifler ve uygulaması hakkında bilgilere yer vermiştir. Araştırmacı, Antep evlerindeki kalem işi süslemeleri ve duvar resimlerini detaylı bir şekilde anlatmıştır.

Kabakçı (2011) yüksek lisans tezinde; Türk bezeme sanatı tarihi, kalem işi çeşitleri, kullanılan malzemeler, kalem işi çalışmasının uygulama şekli ve aşamaları, Selimiye camisi'ndeki kalem işi çalışmalarda kullanılan motifler ve anlamları hakkında detaylı bilgiler yer almaktadır.

Kılıç (2008) yüksek lisans tezinde; kalem işi süslemenin tarihi gelişimi, kalem işi teknikleri, kalem işinde kullanılan motifler ve kullanılan malzemeler hakkında bilgiler verilmiştir. Son bölümde ise araştırmacı, Hasan Fehmi Paşa Camiinde bulunan sıva üzerine kalem işi süslemeleri fotoğraflayıp, inceleyerek özellikleri hakkında detaylı bilgilere yer vermiştir.

Hatipoğlu (2007) doktora tezinde; Kalem işi tezyinatının tarihi gelişimi, klasik üslupta uygulanan kalem işleri ve teknikleri, uygulaması, kullanılan malzemeler, motifler, Türk sanatında duvar süslemeleri, XIX. yüzyıl İstanbul camilerindeki kalem işi süslemeler hakkında detaylı bilgiler yer almaktadır.

Özkan (2001) yüksek lisans tezinde; araştırmacı kalem işi süslemenin tarihi gelişimi, süslemelerde kullanılan malzeme, bezeme teknikleri, kullanılan motifler, süslemelerin mimaride kullanıldığı yerler ve çeşitlerini detaylı bir şekilde anlatmıştır. Kataloglar oluşturarak Amasya ili yapılarındaki kalem işi süslemeleri teknik, malzeme, renk, motif, kompozisyon özellikleri açısından incelemiştir.

Hancıoğlu (1990) yüksek lisans tezinde; Kalem işi süsleme sanatı tarihi, görüldüğü yerler, kullanılan teknikler, boyalar ve renkler, motifler, hakkında bilgiler verilmiştir. Bazı Ankara camilerinde bulunan ahşap süslemeleri kompozisyon, renk, motif açısından incelemiştir.

Tez konusu olarak önerilen araştırmada ise diğer çalışmalardan farklı olarak yapılmak istenen; Ankara Etnografya Müzesi sünnet odasında sergilenen bu değerli el sanatı süslemelerin unutulmaması ve belgelenerek gelecek kuşaklara aktarılması, tanıtılması gerekmektedir. Böyle bir çalışmanın geleneksel sanatlarımızdan biri olan kalem işi süslemelerin sürdürülmesi açısından önemli olduğu düşünülmektedir.

BÖLÜM III

YÖNTEM

3.1. Araştırma Modeli

Bu çalışmada nitel araştırma yöntemlerinden, belgesel tarama yöntemi kullanılmıştır. “Var olan kayıt ve belgeleri inceleyerek veri toplamaya belgesel tarama denir” (Karasar, 2009, s.183).

Konu ile ilgili internet ortamında ve kütüphanelerde literatür taraması yapılmış, çeşitli kaynaklardan bilgiler toplanmıştır. Literatür bilgilerinin yanı sıra fotoğraflardan gözlem sonucu elde edilen bilgilerde bulunmuştur.

3.2. Evren ve Örneklem

Bu araştırmanın evrenini, Türk sanatında ahşap üzerine kalem işleri, örneklemini ise Ankara Etnografya Müzesi sünnet odası tavan ve duvarlarında bulunan kalem işi süslemeler oluşturmaktadır.

3.3. Verilerin Toplanması

Verilerin toplanması aşamasında belgesel tarama yapılmış ve araştırmada yararlanmak üzere kütüphanelerde literatür taramasıyla konu ile ilgili tez, makale ve diğer kaynaklar taranmış, internetten de bilgiler toplanmıştır.

25.11.2013 tarihinde Ankara Etnografya Müzesine gidilerek müze müdürlüğünden gerekli izinler alınmıştır. Sünnet odası kalem işi süslemeler yerinde incelenmiş ve süslemelerin envanter kayıtlarına bakılarak bilgi toplanmıştır. Bu kayıtlarda, eserin envanter numarası, adı, müzeye nereden geldiği, eserin kıymeti(alış fiyatı), müzeye geldiği tarih gibi bilgiler bulunmaktadır. Eser 12.06.1946 tarihinde Ankara, Hamamönü Sümer Mahallesi Yalaza Sokak No:3'te Muhsine Ataç'tan satın alınarak müzeye getirilmiştir. 30.12.2013 tarihinde

tekrar gidilerek her bir örnek fotoğraflanmış ve daha sonraki tarihlerde çizimleri yapılarak belgelenmiştir. 10.02.2014 tarihinde ise ulaşılabilen örneklerin ölçüleri alınmıştır. Bu veriler doğrultusunda araştırmanın alt amaçlarına göre bilgi formları oluşturularak, geliştirilip alınan veriler bilgi formlarına kaydedilerek derlenmiş, örnekleme ait bilgiler ortaya konulmuştur.

3.4. Verilerin Analizi

Literatür taraması sonucunda konuyla ilgili elde edilen kaynaklardan doğrudan ve dolaylı alıntılar yapılarak araştırmanın çeşitli bölümlerinde kullanılmıştır. Ölçüsü alınabilen kalem işi eserlerin çizim ölçekleri belirtilmiş olup birçoğu da ölçü alma imkanı olmadığından çizimler ölçeklendirilememiştir. Bilgi formlarında yer alan veriler ile kalem işlerinde kullanılan motifler, kullanılan renkler, kalem işlerinin bulunduğu yer, kalem işlerinin boyutları ve bugünkü durumu tablosu gibi tablolar oluşturulmuş, teknik ve kompozisyon özellikleri değerlendirilmiş ve yorumlanmıştır.

BÖLÜM IV

BULGULAR VE YORUM

4.1. Ankara Etnografya Müzesi Sünnet Odası Kalem İşi Süslemelerin Bilgi Formları

Şekil No: 4. Tavan göbeği

Örnek No	: 1
Çizim No	: 1
Envanter No	: 13443
Bulunduğu Yer	: Tavan göbeği
Bugünkü Durumu	: Sağlam durumdadır.
Eserin Boyutları	: Yüksekte olduğu için ölçüsü alınamamıştır.
Müzeye Geldiği Tarih	: 12.06.1946
Uygulanan Teknik	: Ahşap üstü kalem işi

Kullanılan Renkler : Narçiçeği kırmızı, lacivert, krem

Bezeme Konuları :

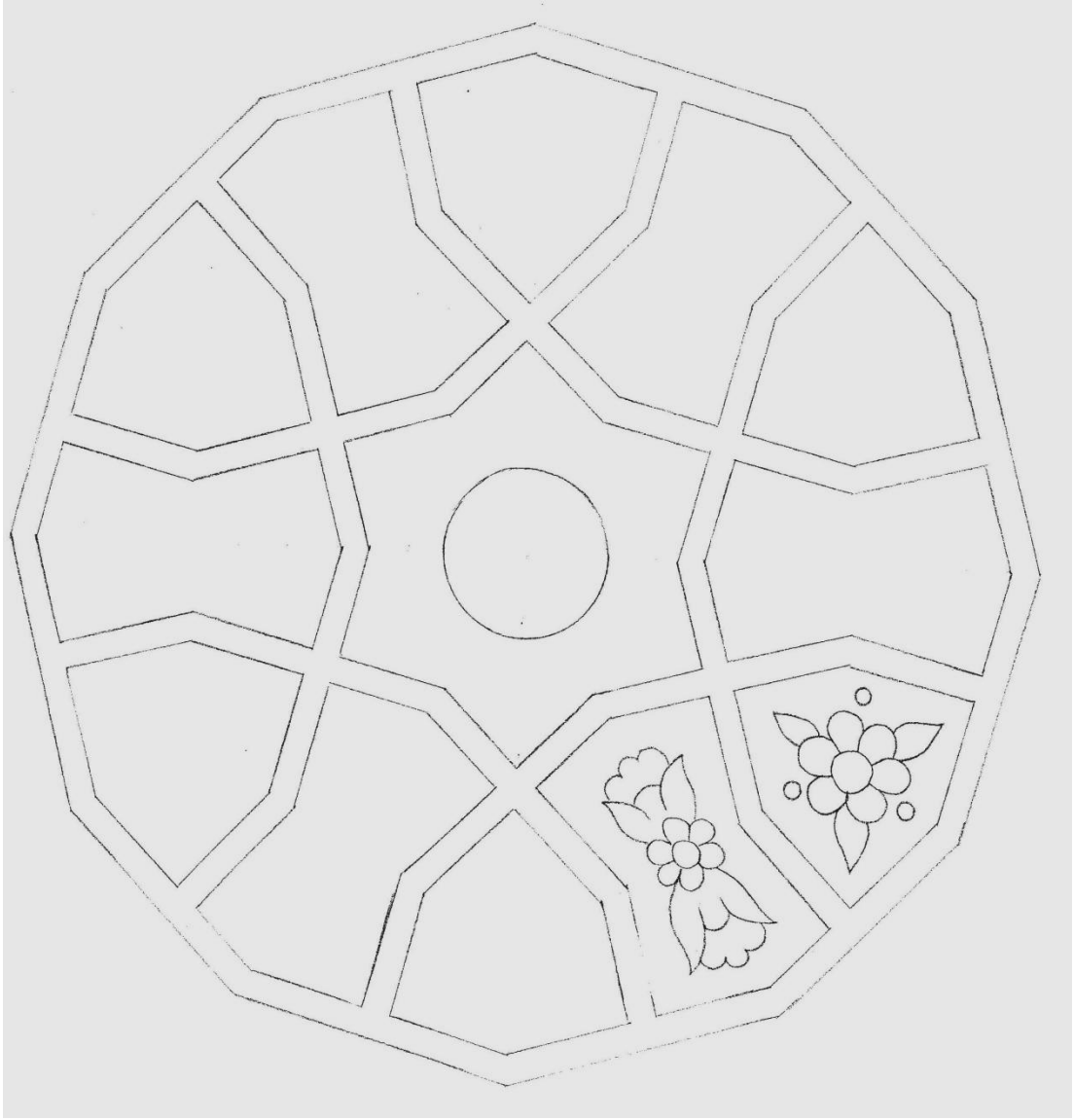
Bitkisel : X

Kompozisyon özellikleri : Ahşaptan oluşturulmuş geometrik zeminler içinde penç çiçekler ve gonca güller bulunmaktadır. Altı kollu yıldız formunun içine yerleştirilen hatai motifleri metal kabarılarla kapatılmıştır.

Şekil No: 5. Tavan göbeği genel görünüş
Ankara Etnografya Müzesi arşivinden alınmıştır(2013).

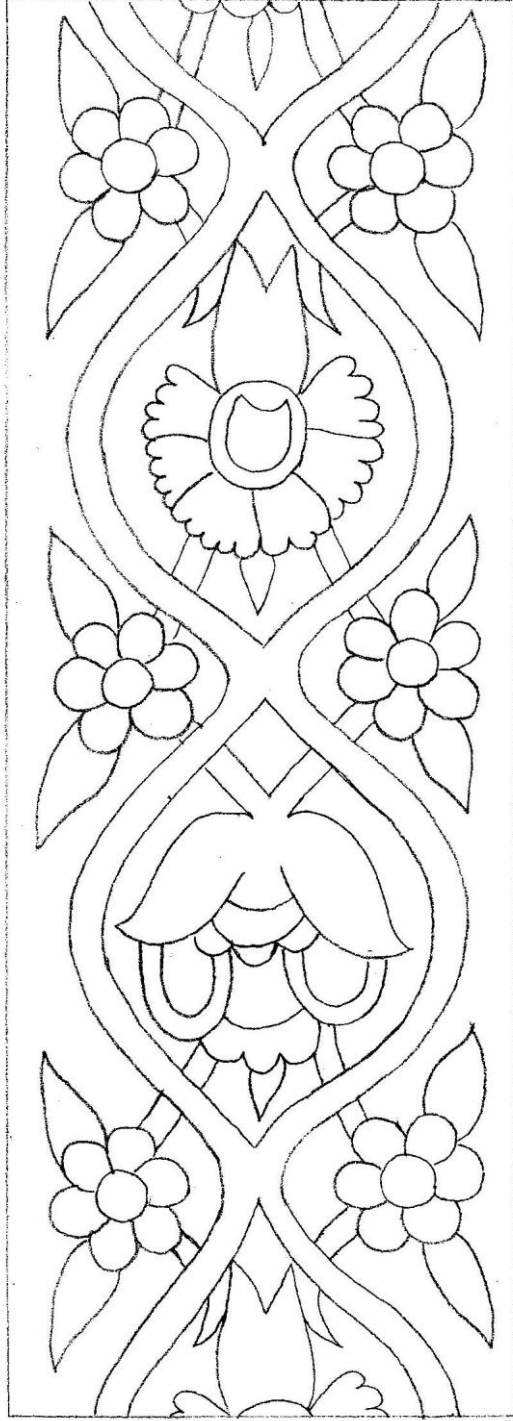

Şekil No: 6. Tavan göbeği

Şekil No: 7. Tavan göbeği çevresi

Örnek No	: 2
Çizim No	: 2
Envanter No	: 13443
Bulunduğu Yer	: Tavan göbeği çevresi
Bugünkü Durumu	: Sağlam durumdadır.
Eserin Boyutları	: Yüksekte olduğu için ölçüsü alınamamıştır.
Müzeeye Geldiği Tarih	: 12.06.1946
Uygulanan Teknik	: Ahşap üstü kalem işi
Kullanılan Renkler	: Narçiçeği kırmızı, krem, kızıl kahve, lacivert, sarı yıldız
Bezeme Konuları	:
Bitkisel	: X
Sembolik	: X
Kompozisyon özellikleri	: Bağlantılı şemse formu içinde karanfil ve hatai çiçeği ulama biçimde sıralanmıştır. Kenarlarında simetrik bir şekilde yerleştirilmiş penç çiçekler bulunmaktadır.

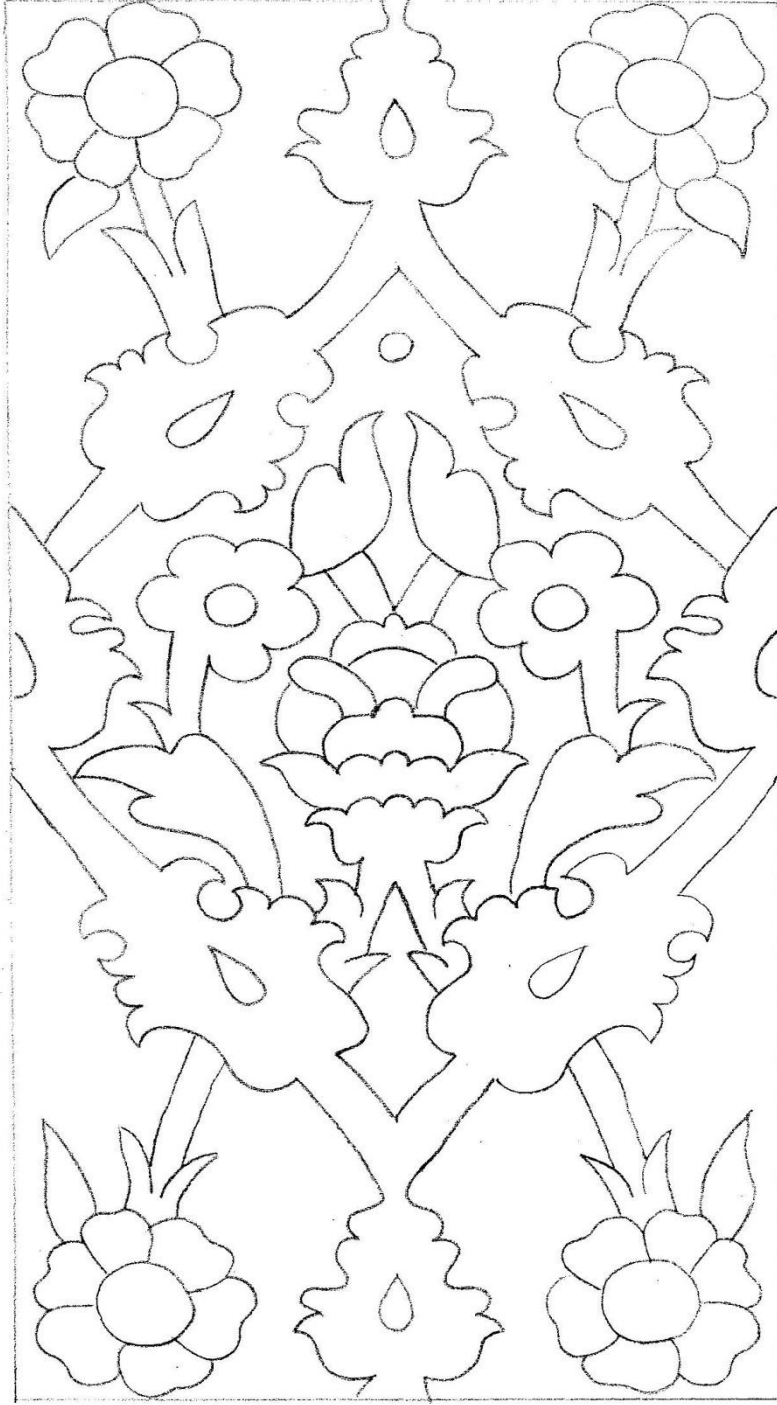

Şekil No: 8. Tavan göbeği çevresi

Şekil No: 9. Tavan göbeği çevresi

Örnek No	: 3
Çizim No	: 3
Envanter No	: 13443
Bulunduğu Yer	: Tavan göbeği çevresi
Bugünkü Durumu	: Boyalar yer yer silinmiştir.
Eserin Boyutları	: Yüksekte olduğu için ölçüsü alınamamıştır.
Müzeye Geldiği Tarih	: 12.06.1946
Uygulanan Teknik	: Ahşap üstü kalem işi
Kullanılan Renkler	: Narçiçeği kırmızı, krem, kızıl kahve, lacivert
Bezeme Konuları	:
Bitkisel	: X
Zoomorfik	: X
Geometrik	: X- Basamaklı kenar suyu
Sembolik	: X
Kompozisyon özellikleri	: Dendanlı rumilerle bağlantılı şemse formu içerisinde hatalı ve penç çiçekleriyle dilimli yapraklar yer almaktadır. Desen ulama şeklinde devam etmektedir.

Şekil No: 10. Tavan göbeği çevresi

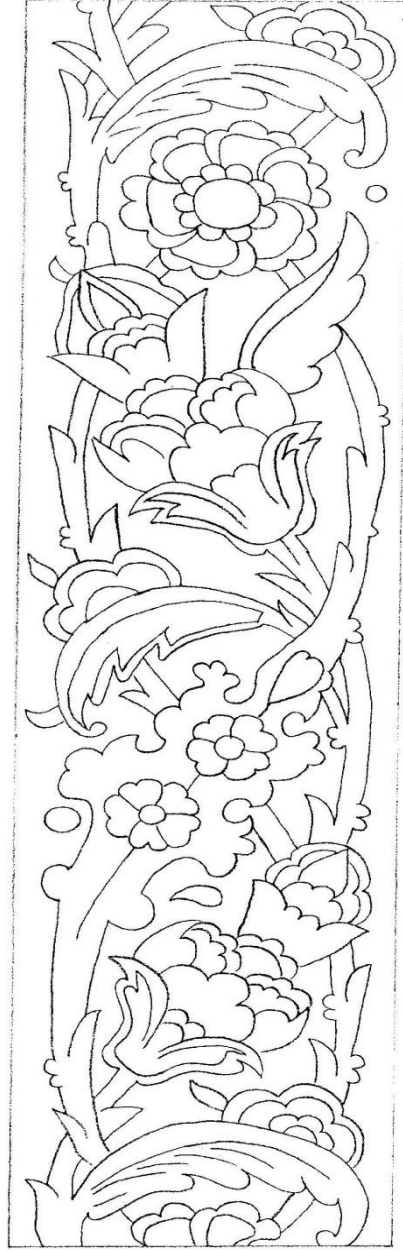

Şekil No: 11. Tavan pervazı

Örnek No	: 4
Çizim No	: 4
Envanter No	: 13443
Bulunduğu Yer	: Tavan pervazı
Bugünkü Durumu	: Sağlam durumdadır.
Eserin Boyutları	: Yüksekte olduğu için ölçüsü alınamamıştır.
Müzeeye Geldiği Tarih	: 12.06.1946
Uygulanan Teknik	: Ahşap üstü kalem işi
Kullanılan Renkler	: Narçiçeği kırmızı, turkuaz mavi, sütlü kahve, krem
Bezeme Konuları	:
Bitkisel	: X
Zoomorfik	: X
Kompozisyon özellikleri	: Narçiçeği kırmızı zemin üzerinde hatai ve gonca gül motifleriyle hurde rumilerin üzerinde penç çiçekler, dişli yaprak üzerinde yarım pençler bulunmaktadır. Desen ulama şeklinde devam etmektedir. Hem tavan göbeği çevresine hem de tavan pervazında uygulanmış olan aynı desen tavan göbeği çevresinde daha itinalı çalışılmıştır.

Şekil No: 12.Tavan pervazı genel görünüş

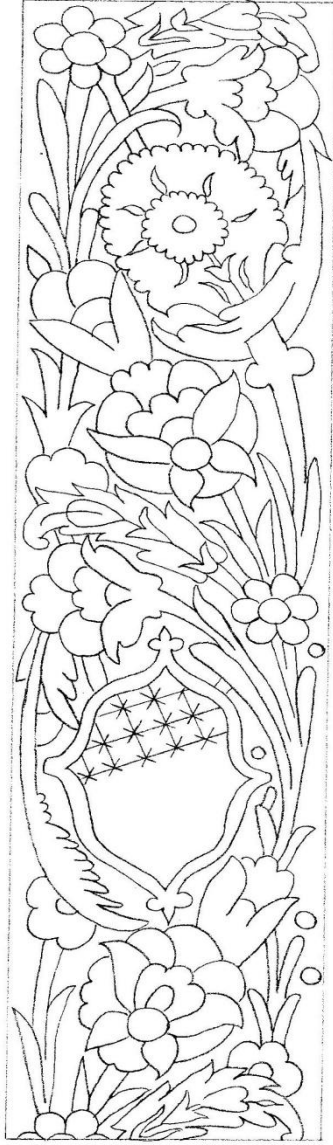

Şekil No: 13. Tavan pervazı

Şekil No: 14. Tavan pervazı

Örnek No	: 5
Çizim No	: 5
Envanter No	: 13443
Bulunduğu Yer	: Tavan pervazı
Bugünkü Durumu	: Boyalar yer yer silinmiş ve solmuştur.
Eserin Boyutları	: Yüksekte olduğu için ölçüsü alınamamıştır.
Müzeye Geldiği Tarih	: 12.06.1946
Uygulanan Teknik	: Ahşap üstü kalem işi
Kullanılan Renkler	: Narçiçeği kırmızı, yağ yeşil, krem, kiremit kırmızı, sarı yaldız, lacivert
Bezeme Konuları	:
Bitkisel	: X
Sembolik	: X
Kompozisyon özellikleri	: Hatailer, goncagül, hurdelenmiş dişli yaprak üzerinde yarım pençler, karanfil formunun üzerinde penç çiçeği ve şemse formu içerisinde bağlantılı yıldız motifleri kompozisyonu görülmektedir. Desen ulama şeklinde devam etmektedir.

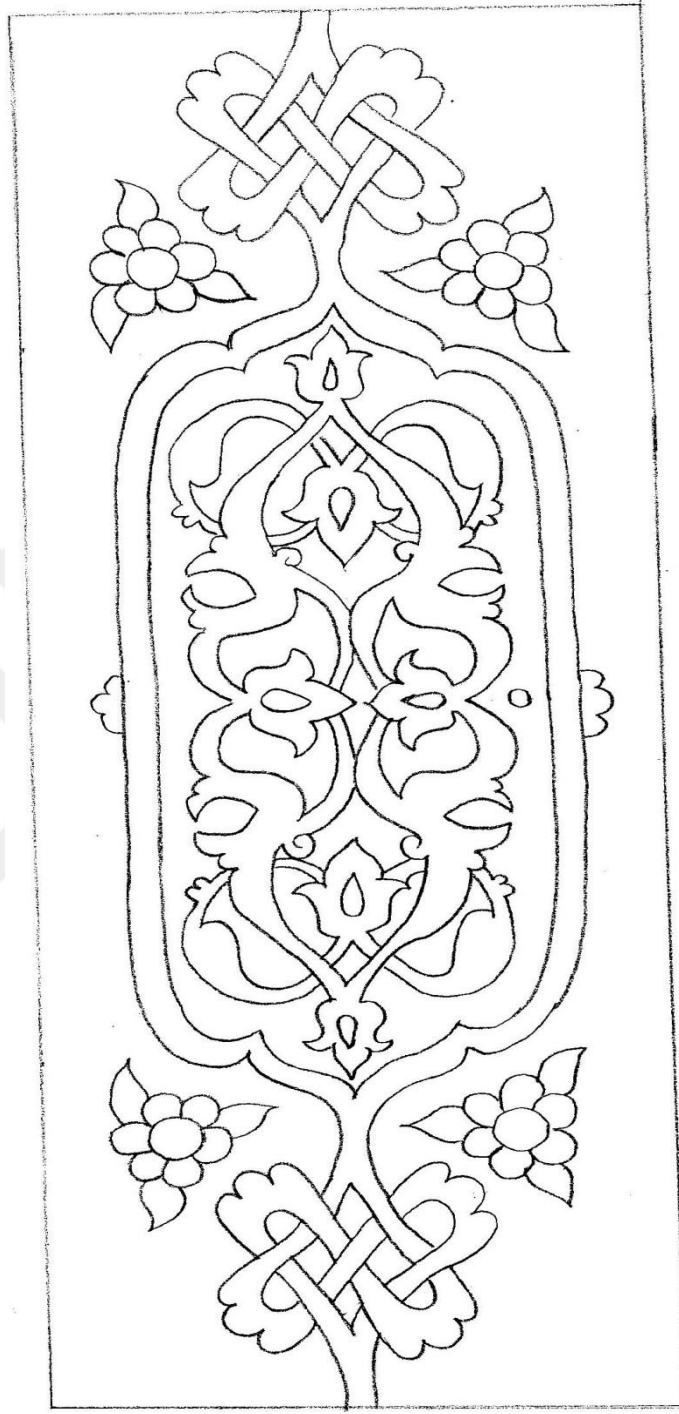

Şekil No: 15. Tavan pervazı

Şekil No:16. Tavan pervazı

Örnek No	: 6
Çizim No	: 6
Envanter No	: 13443
Bulunduğu Yer	: Tavan pervazı
Bugünkü Durumu	: Sağlam durumdadır.
Eserin Boyutları	: Yüksekte olduğu için ölçüsü alınamamıştır.
Müzeye Geldiği Tarih	: 12.06.1946
Uygulanan Teknik	: Ahşap üstü kalem işi
Kullanılan Renkler	: Kiremit kırmızı, yağ yeşili, lacivert, krem, sarı yıldız
Bezeme Konuları	:
Bitkisel	: X
Zoomorfik	: X
Geometrik	: X
Kompozisyon özellikleri	: Ulama kartuşlar içine yerleştirilmiş rumi motiflerinden oluşmuştur. Kartuşlar birbirine geçme motifiyle bağlı bulunmaktadır. Geçmelerin iki yanında penç çiçekler yer almaktadır.

Şekil No: 17. Tavan pervazı

Şekil No: 18. Tavan pervazı

Örnek No	: 7
Çizim No	: 7
Envanter No	: 13443
Bulunduğu Yer	: Tavan pervazı
Bugünkü Durumu	: Boyalar yer yer silinmiş ve solmuştur.
Eserin Boyutları	: Yüksekte olduğu için ölçüsü alınamamıştır.
Müzeeye Geldiği Tarih	: 12.06.1946
Uygulanan Teknik	: Ahşap üstü kalem işi
Kullanılan Renkler	: Narçiçeği kırmızı, kiremit kırmızı, krem, sarı yıldız, lacivert
Bezeme Konuları	:
Bitkisel	: X
Sembolik	: X
Kompozisyon özellikleri	: Hatai, karanfil, gonca gül motifleri ve asimetric dendanlı şemse formu içerisinde bağlantılı yıldız motifleri kompozisyonu görülmektedir. Desen ulama şeklinde devam etmektedir.

Şekil No: 19. Tavan pervazı

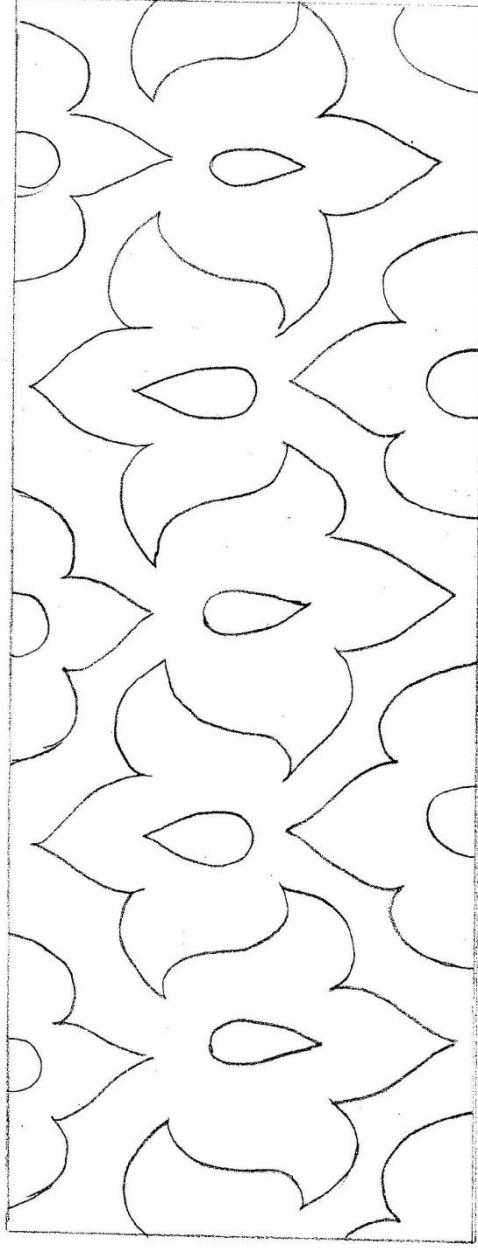

Şekil No: 20. Duvar pervazı

Örnek No	: 8
Çizim No	: 8
Envanter No	: 13444
Bulunduğu Yer	: Rafın altında duvar pervazı
Bugünkü Durumu	: Sağlam durumdadır.
Eserin Boyutları	: Yüksekte olduğu için ölçüsü alınamamıştır.
Müzeeye Geldiği Tarih	: 12.06.1946
Uygulanan Teknik	: Ahşap üstü kalem işi
Kullanılan Renkler	: Kiremit kırmızı, sarı yıldız, lacivert
Bezeme Konuları	:
Zoomorfik	: X
Kompozisyon özellikleri	: Rumi tepelik motifinden oluşmuştur. Ara boşlukları teşkil eden sarı yıldız zeminle de ayrıca kontür vaziyette rumi tepelikler meydana getirilmiş kompozisyon görülmektedir. Desen yan yana ulama şeklinde devam etmektedir. Tavan pervazında da aynı desen farklı renklerle uygulanılmıştır.

Şekil No: 21. Duvar pervazı genel görünüş
Ankara Etnografya Müzesi arşivinden alınmıştır(2013).

Şekil No: 22. Duvar pervazı

Şekil No: 23. Sol duvar pano kenarı

Örnek No	: 9
Çizim No	: 9
Envanter No	: 13444
Bulunduğu Yer	: Sağ ve sol duvar pano üstünde ve kenarlarında.
Bugünkü Durumu	: Boyalar yer yer silinmiş ve solmuştur.
Eserin Boyutları	: Pano kenarı En: 13.5 Boy: 183.5
Müzeeye Geldiği Tarih	: 12.06.1946
Uygulanan Teknik	: Ahşap üstü kalem işi
Kullanılan Renkler	: Nar çiçeği kırmızı, krem, kiremit kırmızı, sütlü kahve, yağ yeşili, lacivert
Bezeme Konuları	:
Bitkisel	: X
Sembolik	: X
Kompozisyon özellikleri	: Hatai, penç çiçekler, gonca gül, dişli yapraklar üzerinde yarım penç çiçekler ve şemse formu içerisinde dört adet penç çiçek motifi bulunmaktadır. Desen ulama şeklinde devam etmektedir.

Şekil No: 24. Sol duvar pano kenarı genel görünüş
Ankara Etnografya Müzesi arşivinden alınmıştır(2013).

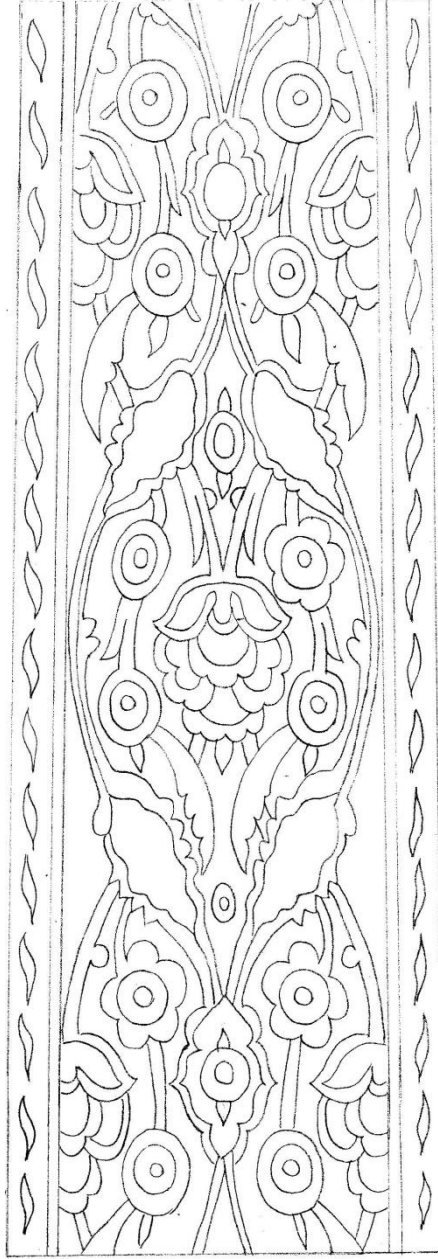

Şekil No: 25.Sol duvar pano kenarı (Ölçek %34.81)

Şekil No: 26. Tavan pervazı

Örnek No	: 10
Çizim No	: 10
Envanter No	:
Bulunduğu Yer	: Tavan pervazı
Bugünkü Durumu	: Sağlam durumdadır.
Eserin Boyutları	: Yüksekte olduğu için ölçüsü alınamamıştır.
Müzeye Geldiği Tarih	: 12.06.1946
Uygulanan Teknik	: Ahşap üstü kalem işi
Kullanılan Renkler	: Kiremit kırmızı, krem, sütlü kahve, lacivert
Bezeme Konuları	:
Bitkisel	: X
Sembolik	: X
Kompozisyon özellikleri	: Dişli yapraklarla bağlantılı şemse formu içerisinde ortada hatai motifinin iki yanında dört tane penç çiçek bulunmaktadır. Bağlantı yerlerinin sağında ve solunda yarım hatai çiçekleri ve penç motiflerinin aralıksız tekrarıyla oluşan kompozisyon görülmektedir.

Şekil No: 27. Tavan pervazı

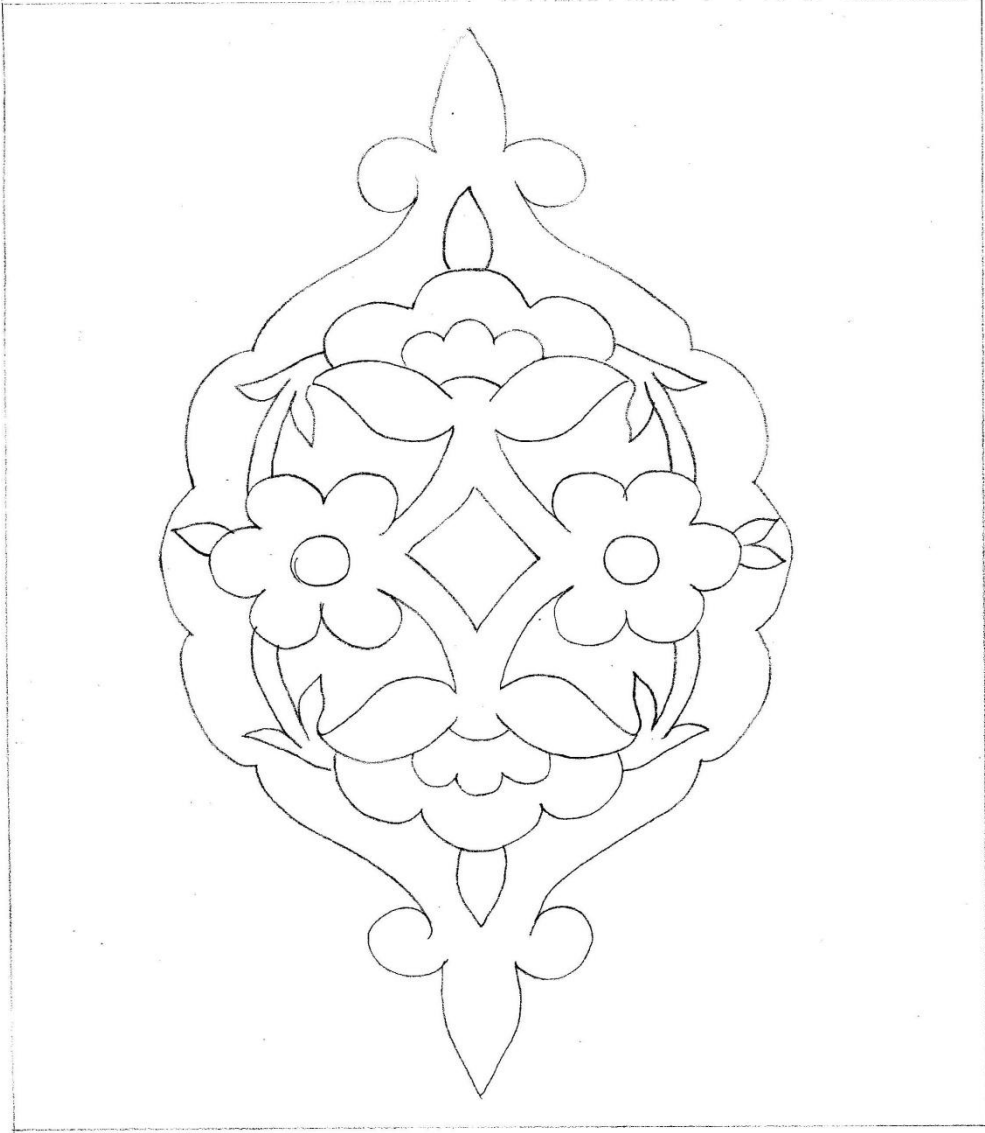

Şekil No: 28. Duvar pano kenarı

Örnek No	: 11
Çizim No	: 11
Envanter No	:
Bulunduğu Yer	: Duvardaki panoların üstünde ve kenarlarında
Bugünkü Durumu	: Sağlam durumdadır.
Ürünün Boyutları	: Yüksekte olduğu için ölçüsü alınamamıştır.
Müzeeye Geldiği Tarih	: 12.06.1946
Uygulanan Teknik	: Ahşap üstü kalem işi
Kullanılan Renkler	: Turuncu, kızıl kahve, krem, sarı yıldız, lacivert
Bezeme Konuları	:
Bitkisel	: X
Sembolik	: X
Kompozisyon özellikleri	: Dendanlı şemse motifinin içerisinde birbirleriyle bağlantılı hatları ve penç çiçekler bulunmaktadır. Bütün ve yarım şemse motifler ulama şeklinde devam etmektedir.

Şekil No: 29. Duvar pano kenarı genel görünüş

Şekil No: 30. Duvar pano kenarı

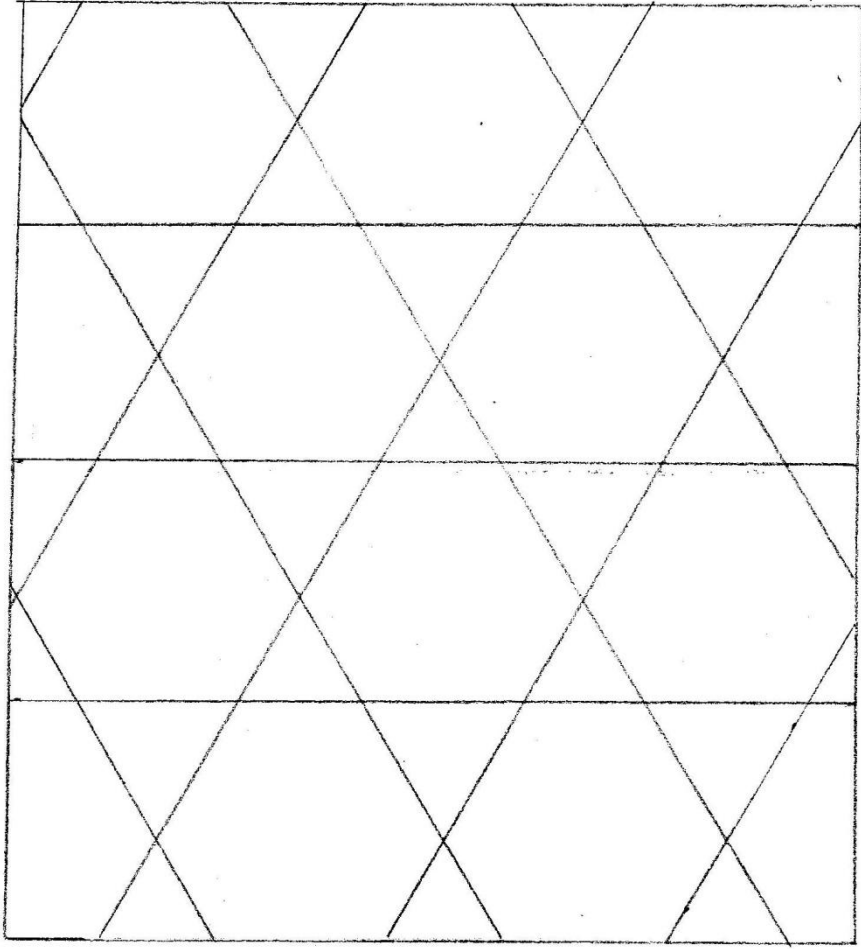

Şekil No: 31. Gömme dolap kapağı

Örnek No	: 12
Çizim No	: 12
Envanter No	: 13448
Bulunduğu Yer	: Gömme dolap kapağı
Bugünkü Durumu	: Boyalar yer yer silinmiş ve dökülmüştür.
Ürünün Boyutları	: En: 23 cm Boy: 63 cm (1 kanat)
Müzeeye Geldiği Tarih	: 12.06.1946
Uygulanan Teknik	: Ahşap üstü kalem işi
Kullanılan Renkler	: Narçiçeği kırmızı, lacivert, yağ yeşili, sütlü kahverengi
Bezeme Konuları	
Geometrik	: X
Sembolik	: X
Kompozisyon özellikleri	: Selçuklu formu altıgen formlardan oluşmuş yıldız motifleri görülmektedir.

Şekil No:32.Gömmö dolap genel görünüş
Ankara Etnografya Müzesi arşivinden alınmıştır(2013).

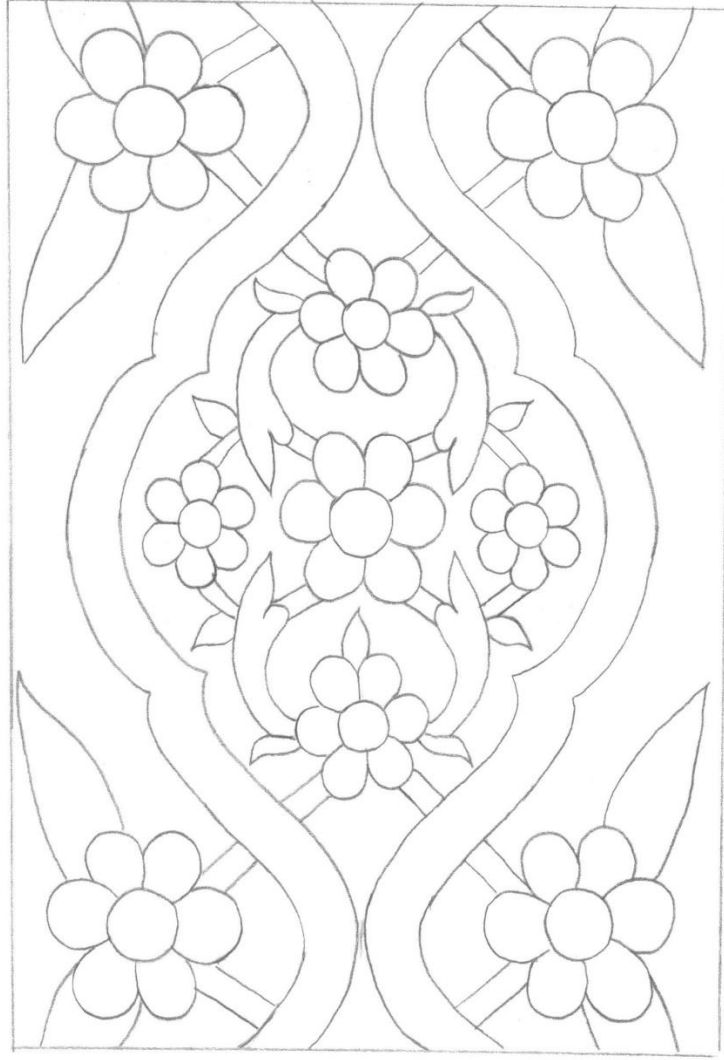

Şekil No: 33. Gömme dolap kapağı (Ölçeksiz kesit)

Şekil No: 34. Duvar pervazı ve gömme dolap kenarı

Örnek No	: 13
Çizim No	: 13
Envanter No	: 13448
Bulunduğu Yer	: Duvar pervazı ve gömme dolap kenarlarında
Bugünkü Durumu	: Boyalar yer yer silinmiş ve solmuştur.
Eserin Boyutları	: Dolap kenarı En: 10 cm Boy: 1.77 cm
Müzeeye Geldiği Tarih	: 12.06.1946
Uygulanan Teknik	: Ahşap üstü kalem işi
Kullanılan Renkler	: Kiremit kırmızı, yağ yeşili, krem, lacivert
Bezeme Konuları	:
Bitkisel	: X
Sembolik	: X
Kompozisyon özellikleri	: Birbiriyle bağlantılı dandanlı şemse formu içerisinde penç çiçekler yapraklar ve bağlantı yerlerinin yanında iki tane simetrik penç çiçek kompozisyonu görülmektedir. Desen ulama şeklinde devam etmektedir.

Şekil No: 35. Duvar pervazı (Ölçek % 95)

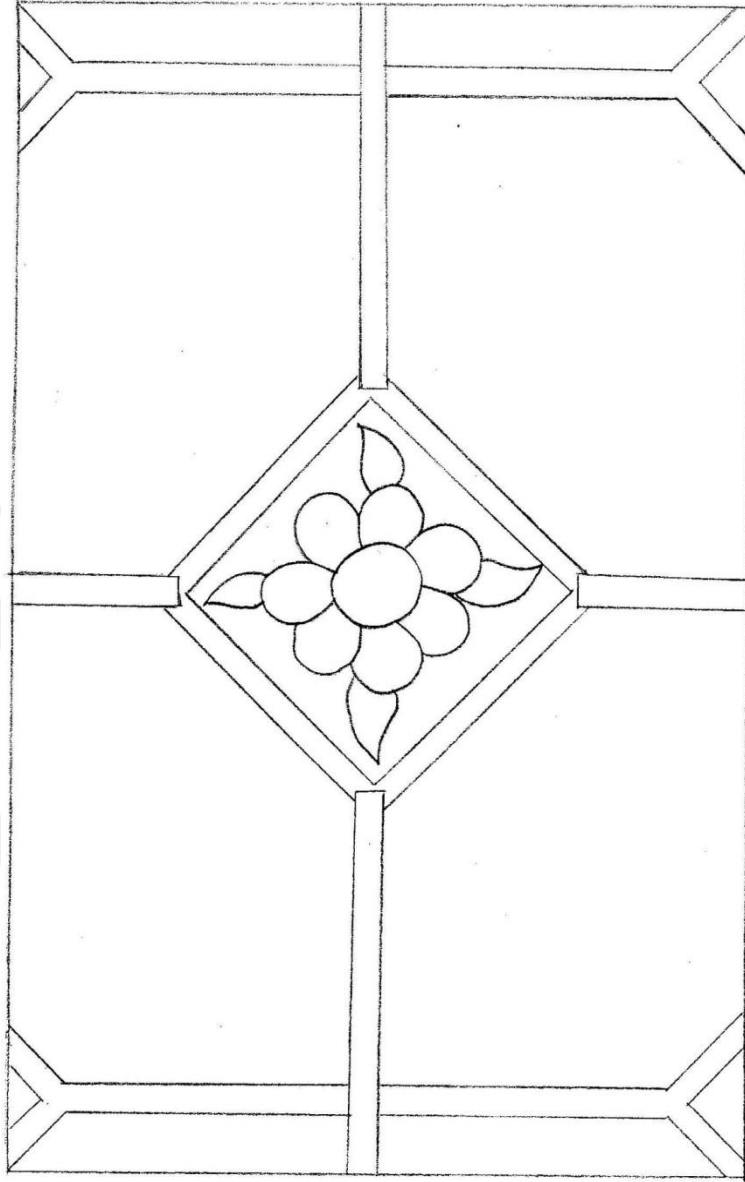

Şekil No: 36. Tavan

Örnek No	: 14
Çizim No	: 14
Envanter No	: 13443
Bulunduğu Yer	: Tavan
Bugünkü Durumu	: Sağlam durumdadır.
Eserin Boyutları	: Yüksekte olduğu için ölçüsü alınamamıştır.
Müzeeye Geldiği Tarih	: 12.06.1946
Uygulanan Teknik	: Ahşap üstü kalem işi
Kullanılan Renkler	: Narçiçeği kırmızı, kiremit kırmızı, krem, lacivert
Bezeme Konular	:
Bitkisel	: X
Kompozisyon özellikleri	: Tavana çakılmış kare formlar içerisinde penç çiçekler görülmektedir.

Şekil No: 37. Tavan genel görünüş
Ankara Etnografya Müzesi arşivinden alınmıştır(2013).

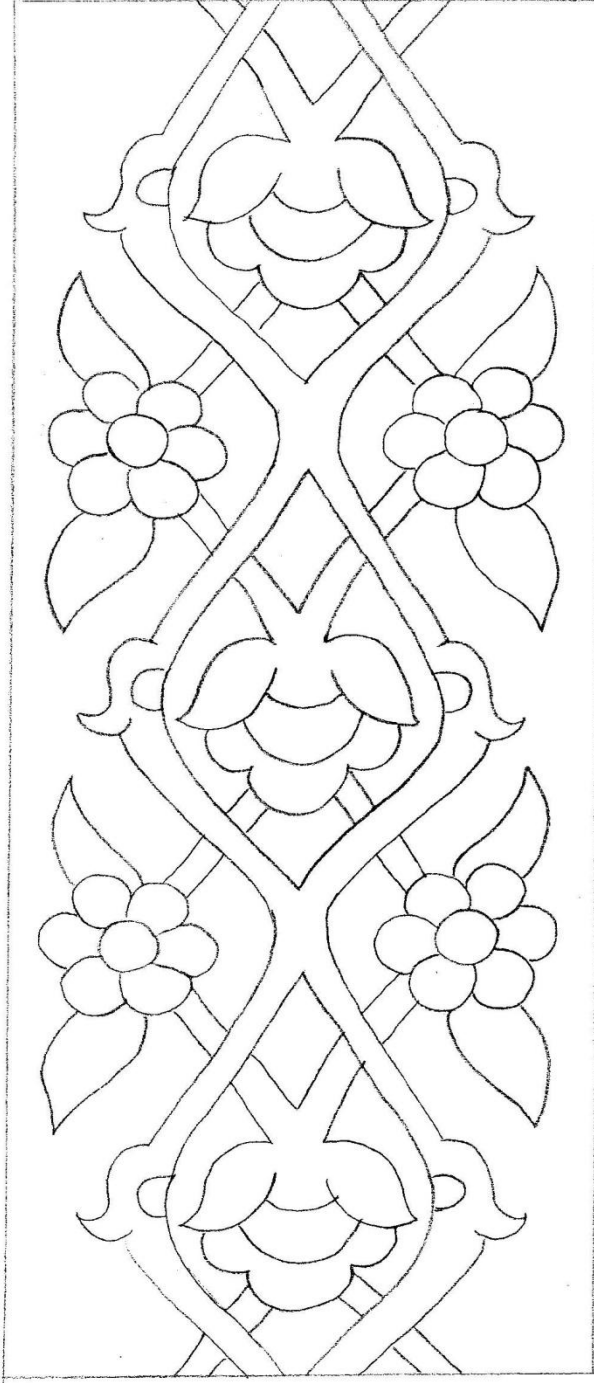

Şekil No: 38. Tavan

Şekil No: 39. Gömme dolap kapak kenarları

Örnek No	: 15
Çizim No	: 15
Envanter No	: 13448
Bulunduğu Yer	: Gömme dolap kapağının sağ ve sol kenarında
Bugünkü Durumu	: Boyalar yer yer silinmiş ve dökülmüştür.
Eserin Boyutları	: En: 8 cm Boy: 1.40 cm
Müzeye Geldiği Tarih	: 12.06.1946
Uygulanan Teknik	: Ahşap üstü kalem işi
Kullanılan Renkler	: Narçiçeği kırmızı, yağ yeşili, krem, lacivert
Bezeme Konuları	:
Bitkisel	: X
Sembolik	: X
Kompozisyon özellikleri	: Şemse formu içerisine yerleştirilmiş hatai çiçeklerinin kenardaki penç çiçeklerle bağlantılı kompozisyonu görülmektedir. Desen ulama şeklinde devam etmektedir.

Şekil No: 40. Gömme dolap kapak kenarı (Ölçek % 97.5)

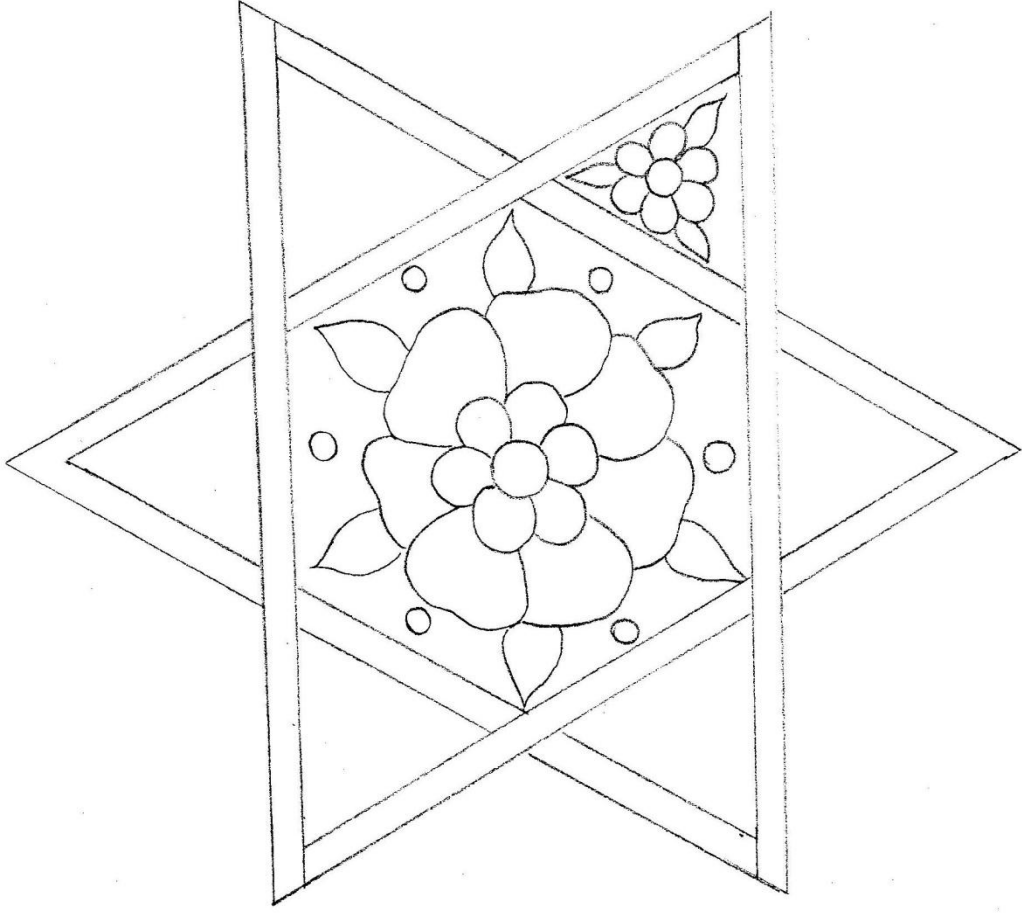

Şekil No: 41. Duvar pano üzeri

Örnek No	: 16
Çizim No	: 16
Envanter No	: 13446
Bulunduğu Yer	: Duvar pano üzeri
Bugünkü Durumu	: Boyalar solmuştur.
Eserin Boyutları	: En: 17.5 cm Boy: 17.5 cm
Müzeeye Geldiği Tarih	: 12.06.1946
Uygulanan Teknik	: Ahşap üstü kalem işi
Kullanılan Renkler	: Kiremit kırmızı, yağ yeşili, sütlü kahve, krem, lacivert
Bezeme Konuları	:
Bitkisel	: X
Kompozisyon özellikleri	: Çıtalarla oluşmuş merkezi aynı olan iki eşkenar üçgenin karşılıklı olarak birbirine geçmesiyle meydana gelmiş altı kollu yıldız (Mühr-i Süleyman) formunun merkezinde katmerli penç çiçeği ve arada kalan üçgen formlar içinde ise penç çiçekler görülmektedir.

Şekil No:42. Sağ ve sol pano genel görünüş
Ankara Etnografya Müzesi arşivinden alınmıştır(2013).

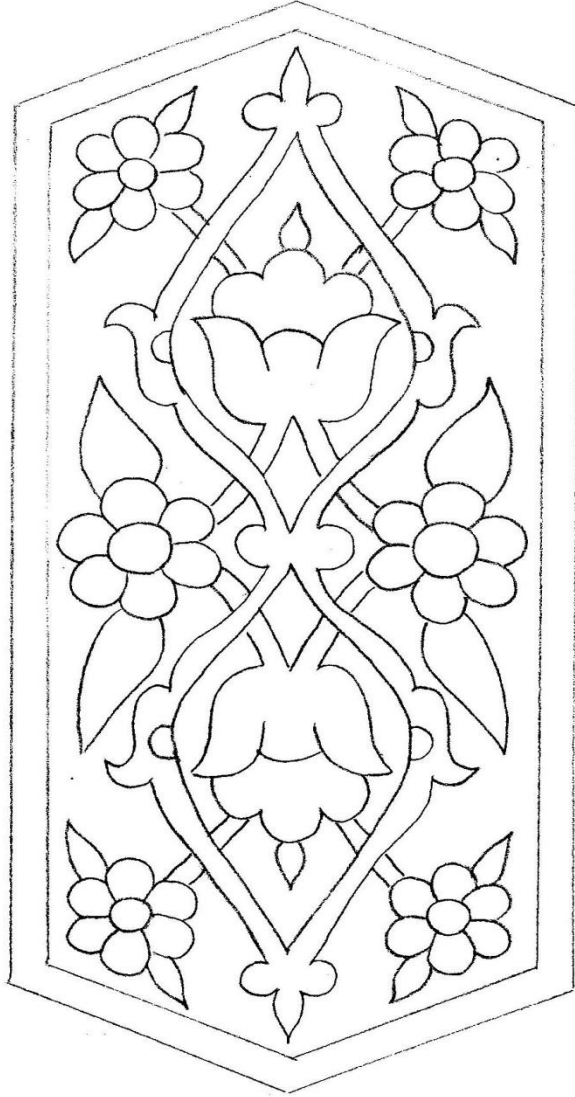

Şekil No: 43. Duvar pano üzeri (Ölçek % 77.14)

Şekil No:44. Duvar pano üzeri

Örnek No	: 17
Çizim No	: 17
Envanter No	: 13446
Bulunduğu Yer	: Duvar pano üzeri
Bugünkü Durumu	: Boyalar yer yer silinmiş ve solmuştur.
Eserin Boyutları	: En: 9 cm Boy: 22 cm
Müzeeye Geldiği Tarih	: 12.06.1946
Uygulanan Teknik	: Ahşap üstü kalem işi
Kullanılan Renkler	: Kiremit kırmızı, lacivert, krem, yeşil
Bezeme Konuları	:
Bitkisel	: X
Zoomorfik	: X
Sembolik	: X
Kompozisyon özellikleri	: Çıtalarla oluşturulmuş kartuşlar içinde rumi bağlantılı şemse formu içinde hatai motifi ve ona bağlantılı olarak penç çiçekler yerleştirilmiştir.

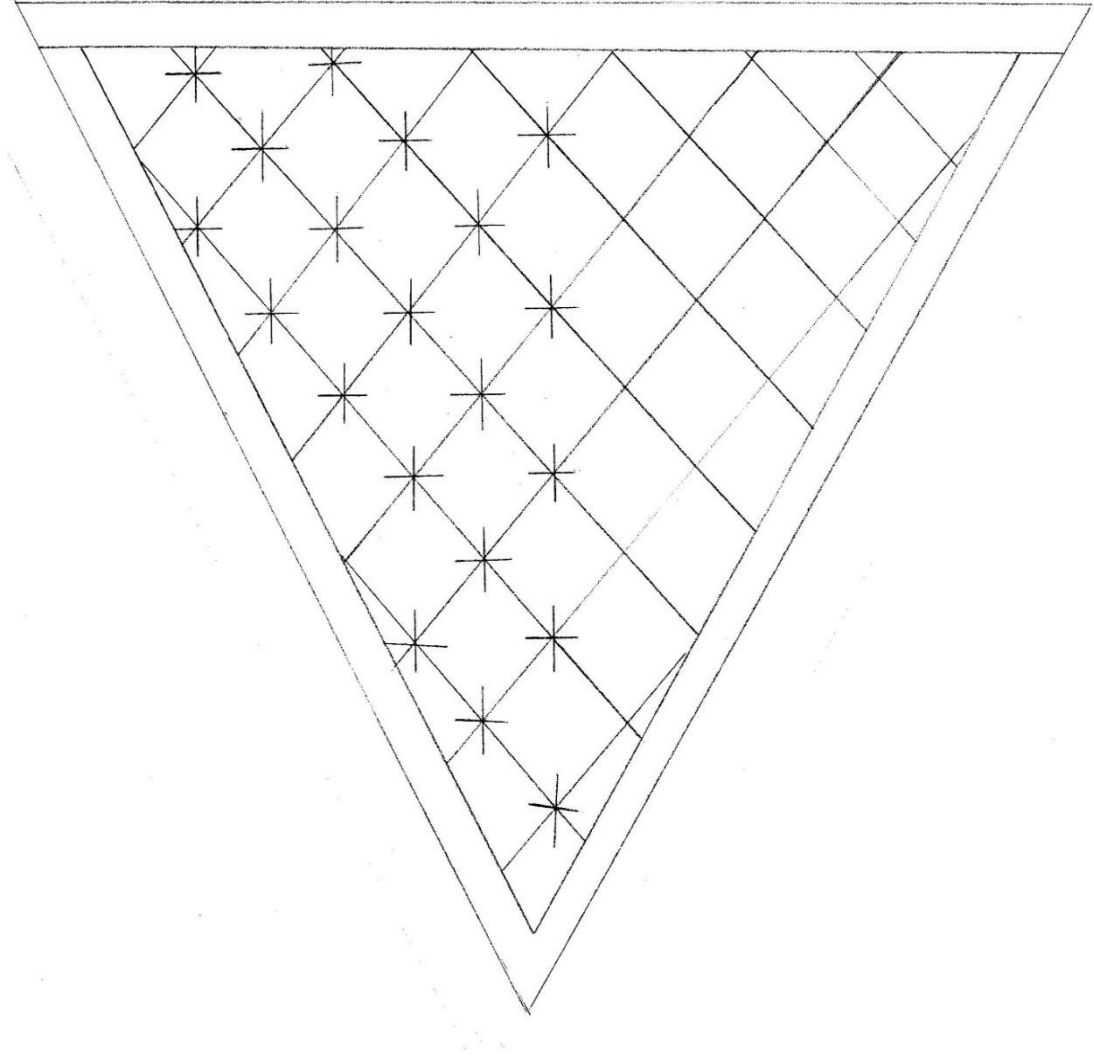

Şekil No: 45. Duvar pano üzeri (Ölçek % 72.22)

Şekil No:46. Duvar pano üzeri

Örnek No	: 18
Çizim No	: 18
Envanter No	: 13446
Bulunduğu Yer	: Duvar pano üzeri
Bugünkü Durumu	: Boyalar yer yer silinmiş ve solmuştur.
Eserin Boyutları	: En:15 cm Boy: 16 cm
Müzeye Geldiği Tarih	: 12.06.1946
Uygulanan Teknik	: Ahşap üstü kalem işi
Kullanılan Renkler	: Kiremit kırmızı
Bezeme Konuları	:
Geometrik	: X
Kompozisyon özellikleri	: Çıtalarla oluşturulmuş üçgen formlar içinde birbirleriyle bağlantılı yıldız motifleri bulunmaktadır.

Şekil No:47. Duvar pano üzeri (Ölçek % 73.13)

Şekil No: 48. En sol pano
Ankara Etnografya Müzesi arşivinden alınmıştır(2013).

Örnek No	: 19
Çizim No	: 19
Envanter No	: 13445
Bulunduğu Yer	: Duvar
Bugünkü Durumu	: Sağlam durumdadır.
Eserin Boyutları	: Yüksekte olduğu için ölçüsü alınamamıştır.
Müzeye Geldiği Tarih	: 12.06.1946
Uygulanan Teknik	: Ahşap üstü kalem işi
Kullanılan Renkler	: Turuncu, gülkurusu, kiremit kırmızı, turkuaz mavi, sarı yaldız, krem, haki yeşil
Bezeme Konuları	:
Bitkisel	: X

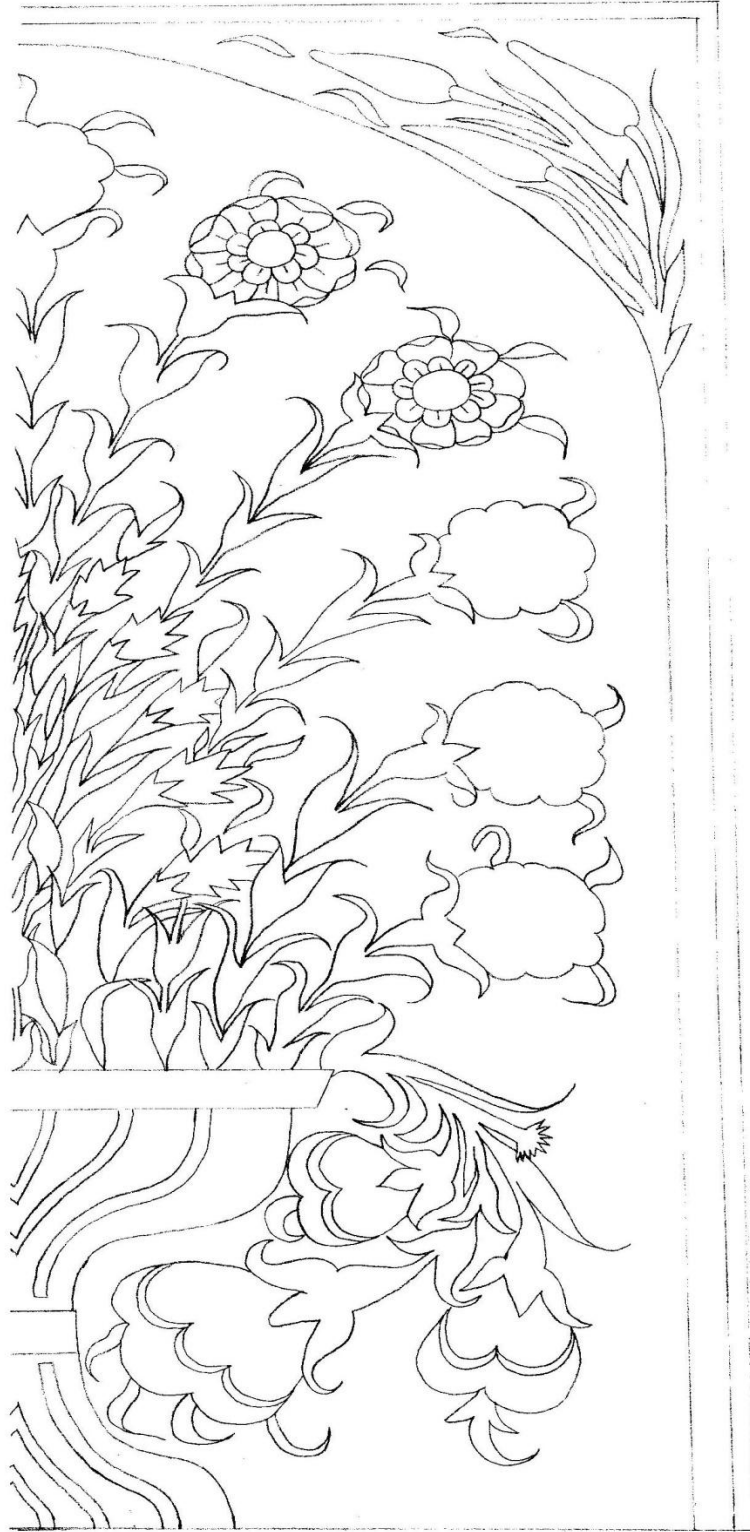
Nesneli : X

Kompozisyon özellikleri : Niş formu içinde vazodan tek merkezden çıkan katmerli gül formu verilmiş çiçekler, karanfiller, eteklerde hatai ve gonca güller görülmektedir. Niş formunu çevreleyen dikdörtgenin üst köşebentleri lale motifleri ve yapraklarla bezenmiştir.

Şekil No:49. Panolar genel görünüş
Ankara Etnografya Müzesi arşivinden alınmıştır(2013).

Şekil No: 50. En sol pano

Şekil No:51. Orta pano
Ankara Etnografya Müzesi arşivinden alınmıştır(2013).

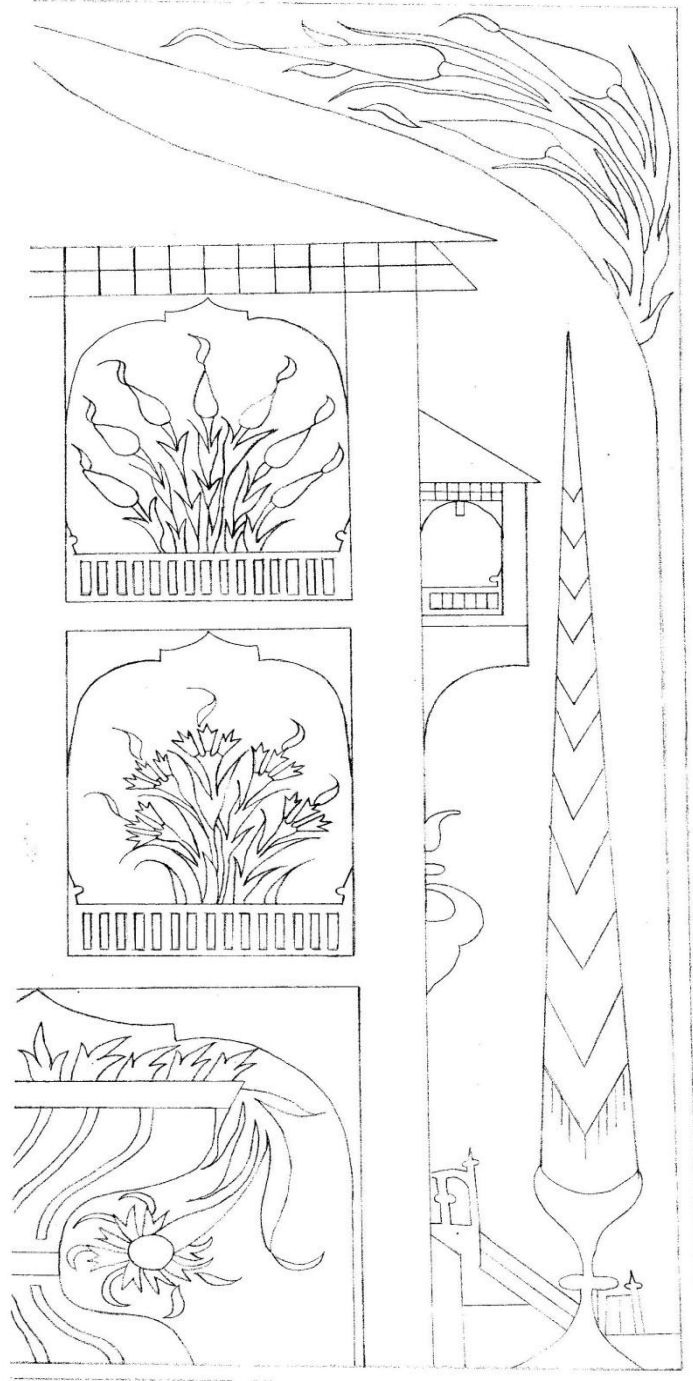
Örnek No	: 20
Çizim No	: 20
Envanter No	: 13445
Bulunduğu Yer	: Duvar
Bugünkü Durumu	: Sağlam durumdadır.
Eserin Boyutları	: Yüksekte olduğu için ölçüsü alınamamıştır.
Müzeye Geldiği Tarih	: 12.06.1946
Uygulanan Teknik	: Ahşap üstü kalem işi
Kullanılan Renkler	: Turuncu, gülkurusu, turkuaz mavi, kiremit kırmızı, haki yeşil, koyu yeşil, sarı yıldız
Bezeme Konuları	:
Bitkisel	: X

Nesneli : X

Mimari : X

Kompozisyon özellikleri : Niş formu içinde ev şeması şeklinde düzenlenmiş kompozisyonda çatı turkuaz renkli boyanmış olup, saçak sarı yıldız ve turuncu renklerle gösterilmiştir. En alt katın tamamını kaplayan geniş bir vazo içinden çıkan karanfil ve yaprak motifleri simetrik bir şekilde yerleştirilmiştir. Merdiven ve kapı görüntüsü şematik olarak işlenmiş kompozisyonun iki yanında da vazo içinde servi motiflerine yer verilmiştir. Orta katın iki balkonuna yerleştirilmiş karanfiller bulunmaktadır. Üst katın iki balkonunda laleler ve evin iki tarafında da cumbalar yer almaktadır. Kompozisyonu çevreleyen dikdörtgenin üst köşebentleri lale ve yaprak motifleriyle bezenmiştir.

Şekil No:52. Orta pano

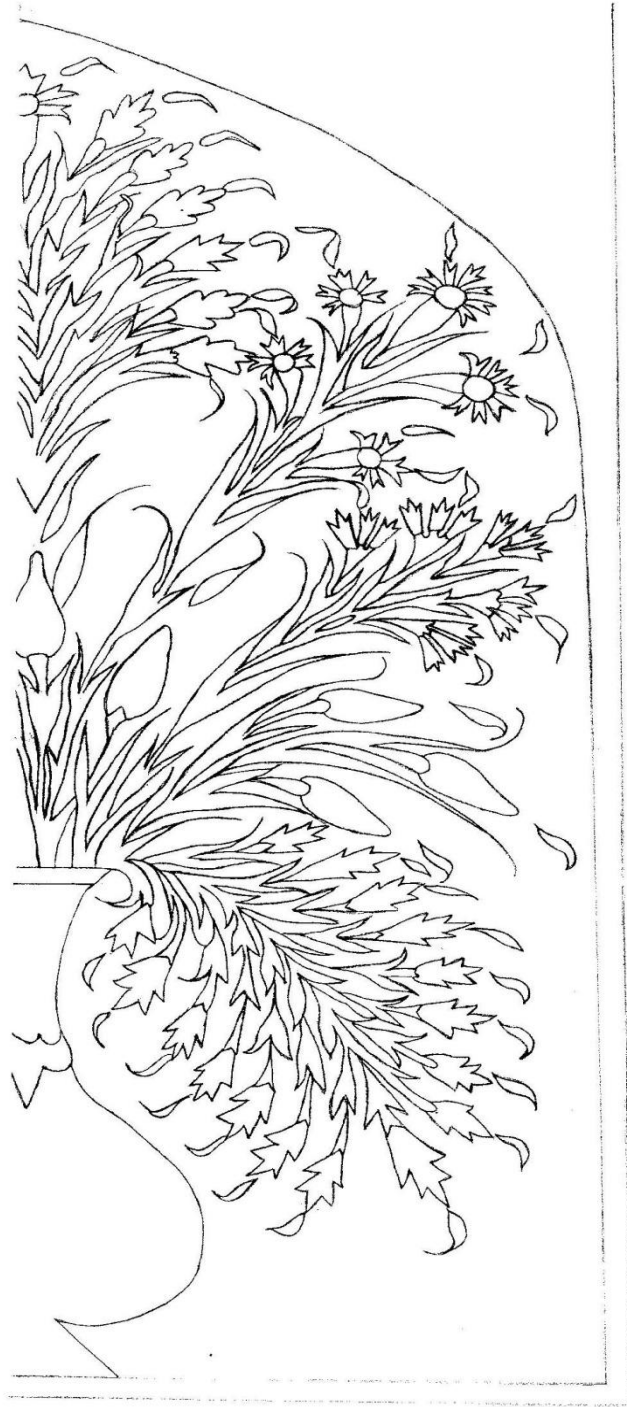
Şekil No:53. Sağ pano
Ankara Etnografya Müzesi arşivinden alınmıştır(2013).

Örnek No	: 21
Çizim No	: 21
Envanter No	: 13445
Bulunduğu Yer	: Duvar
Bugünkü Durumu	: Sağlam durumdadır.
Eserin Boyutları	: Yüksekte olduğu için ölçüsü alınamamıştır.
Müzeye Geldiği Tarih	: 12.06.1946
Uygulanan Teknik	: Ahşap üstü kalem işi
Kullanılan Renkler	: Turuncu, koyu kırmızı, turkuaz mavi, haki yeşil, krem, beyaz
Bezeme Konuları	:
Bitkisel	: X

Nesneli : X

Kompozisyon özellikleri : Niş formu içine yerleştirilmiş turkuaz zarif bir vazodan çıkan karanfillerin ve yaprakların aralarında lale motifleri kompozisyonu görülmektedir. Niş formunu çevreleyen dikdörtgenin üst köşebentlerinde renkleri solmuş neredeyse kaybolmaya yüz tutmuş çok dikkatli bakıldığında görülebilen karanfil ve yaprak motifleri bulunmaktadır.

Şekil No:54. Sağ pano

4.2. Kalem İŖi Süslemelerin Bulunduğu Yerler

Kalem iŖi süslemelerin bulunduğu yerler belirlenmiŖ ve tablo.1’de verilmiŖtir.

Tablo 1. Eserin Bulunduğu Yer Döküm Tablosu

rnek No	Eser	Tavan	Duvar
1	Tavan göbeği	x	
2	Tavan göbeği çevresi	x	
3	Tavan göbeği çevresi	x	
4	Tavan pervazı	x	
5	Tavan pervazı	x	
6	Tavan pervazı	x	
7	Tavan pervazı	x	
8	Duvar pervazı		x
9	Sol duvar pano kenarı		x
10	Tavan pervazı	x	
11	Duvar pano kenarı		x
12	Gömme dolap kapağı		x
13	Duvar pervazı		x
14	Tavan	x	
15	Gömme dolap kapak kenarları		x
16	Duvar pano üzeri		x
17	Duvar pano üzeri		x
18	Duvar pano üzeri		x
19	En sol pano		x
20	Orta pano		x
21	Sağ pano		x
Toplam		9	12

Tablo 1. incelendiğinde kalem iŖi süslemelerin 9’u tavanda 12’si duvarda bulunmaktadır.

4.3. Süslemelerin bugünkü durumu (deformasyon)

Tablo 2. Kalem İşlerinin Bugünkü Durumu Döküm Tablosu

Örnek No	Eser	Sağlam durumda	Boyaları silinmiş ve solmuş
1	Tavan göbeği	x	
2	Tavan göbeği çevresi	x	
3	Tavan göbeği çevresi		x
4	Tavan pervazı	x	
5	Tavan pervazı		x
6	Tavan pervazı	x	
7	Tavan pervazı		x
8	Duvar pervazı	x	
9	Sol duvar pano kenarı		x
10	Tavan pervazı	x	
11	Duvar pano kenarı	x	
12	Gömme dolap kapağı		x
13	Duvar pervazı ve gömme dolap kenarları		x
14	Tavan	x	
15	Gömme dolap kapağı sağ ve sol kenarı		x
16	Duvar pano üzeri		x
17	Duvar pano üzeri		x
18	Duvar pano üzeri		x
19	En sol pano	x	
20	Orta pano	x	
21	Sağ pano	x	
Toplam		11	10

Tablo 2. incelendiğinde 11 örneğin sağlam durumda, 10 örneğin ise boyalarının silindiği ve solduğu belirlenmiştir. Yüksekte olan örneklere temas edilmemesi nedeniyle sağlam durumda olduğu, elle temas edilen örneklerin ise boyalarının silindiği ve solduğu görülmüştür.

4.4. Eser Boyutları

İncelenen eserlerin boyutlarının belirlenmesinde bazılarının yükseklikleri nedeniyle ölçümü alınamamıştır. Ölçümü yapılanlar belirlenerek tablo 3'te verilmiştir.

Tablo 3. Kalem İşlerinin Boyut Döküm Tablosu

Örnek No	Eser	En (cm)	Boy (cm)
9	Sol duvar pano kenarı	13,5	182,5
12	Gömme dolap kapağı	23	63
13	Duvar pervazı ve gömme dolap kenarları	10	177
15	Gömme dolap kapak kenarları	8	140
16	Duvar pano üzeri	17,5	17,5
17	Duvar pano üzeri	9	22
18	Duvar pano üzeri	15	16

Tablo 3. incelendiğinde kalem işi süslemelerin yapıldığı yüzeylerin enlerinin en az 8 cm en çok 17,5 cm, boylarının en az 16 cm en çok 182,5 cm olduğu belirlenmiştir.

4.5. Sünnet Odası Kalem İşi Süsleme Tekniği

Araştırmada uygulanan teknik incelendiğinde tümünün ahşap üstü kalem işi süsleme tekniği olduğu görülmektedir.

4.6. Desen ve Kompozisyon Özellikleri

Tavan göbeğinin ortasında ahşap çıtalarla oluşturulmuş geometrik zeminlerin içine hatai, penç ve gonca güller yerleştirilmiştir. Tavan göbeğinin etrafının ilk iki sırasını birbirleriyle bağlantılı şemse formunun içinde karanfil, hatai, penç, goncagül ve dilimli yapraklar, üçüncü sırasını ise hatai, yarım penç, goncagül ve dişli yapraklardan oluşan kompozisyon çevrelemektedir. Bu üç sıralı kenar kompozisyonunun aralarında basit kenar suyu motifleri bulunmaktadır.

Tavan göbeği ile pervazları arasında kalan zemin yüzeyde çıtalarla oluşturulan kare formların içini penç çiçekler süslemektedir.

Tavanın dört bir kenarını çevreleyen beş pervaz üzerinde hatai, karanfil, goncagül, penç çiçeklerden oluşan ve birbirinin devamı olan kompozisyonlar yer almaktadır.

Tavanla raf arasında duvarda niş formu içine yerleştirilmiş beş adet pano vardır. Panoların dört tanesinde vazodan çıkan çiçekler, ortada bulunan pano ise ev şeması şeklinde düzenlenmiştir. Kompozisyonun iki yanında kaide üzerinde servi motifleri bulunmaktadır. Yine evin iki tarafında da cumbalar görülmektedir. Panoların etrafını, bütün ve yarım dandanlı şemse motifler içine yerleştirilmiş hatai ve penç çiçekler çevrelemiştir.

Rafın altında boydan boya iki duvar pervazında rumi tepeliklerden ve şemse formu içine yerleştirilmiş penç çiçeklerden oluşan kompozisyon yer almaktadır.

Kapının iki yanında duvarda bulunan panonun üzerinde çıtalarla oluşturulmuş Mühr-i Süleyman formunun merkezinde katmerli penç çiçeği ve yıldız uçlarını oluşturan altı küçük üçgen formlar içinde penç çiçekler görülmektedir. Bağlantı kartuşları içine rumi bağlantılı hatai ve penç çiçekler yerleştirilmiştir. Aralarda kalan üçgen formlar içinde birbirleriyle bağlantılı yıldız motifleri bulunmaktadır.

Gömme dolap dokuz gözlüdür. Ortada bulunan göz büyük ve iki kapaklıdır. Kapak altıgen formlardan oluşmuş yıldız motifleriyle bezenmiştir. Diğer sekiz gözün kenarları da şemse formu içine yerleştirilmiş hatai ve penç çiçeklerden oluşan ve ulama şeklinde devam eden kompozisyon bulunmaktadır.

Süslemelerde kullanılan motifler tablo 4'te verilmiş ve yorumlamaları yapılmıştır.

Tablo 4. Motif Döküm Tablosu

ÖRNEK NO	Bitkisel							Sembolik		Zoomorfik	Geometrik			Nesneli	Mimari
	Lale	Karanfil	Gül	Hatai	Penç	Goncagül	Servi	Şemse	Yıldız	Rumi	Geçme	Kare	Altgen	Vazo	Ev stilizasyonu
1				x	x	x									
2		x		x	x			x							
3				x	x			x		x					
4				x	x	x				x					
5		x		x	x	x		x							
6					x					x	x				
7		x		x		x		x							
8										x					
9				x	x	x		x							
10				x	x			x							
11				x	x			x							
12									x			x			
13					x			x							
14					x										
15				x	x			x							
16					x										
17				x	x			x		x					
18												x			
19	x	x	x	x		x								x	
20	x	x					x							x	x
21	x	x												x	
Toplam	3	6	1	12	14	6	1	10	1	5	1	1	1	3	1

Tablo 4. incelendiğinde görüldüğü gibi, kalem işlerinde kullanılan motifler; bitkisel, sembolik, zoomorfik, geometrik, nesneli ve mimari motiflerden oluşmaktadır.

Bitkisel motifler; Penç motifi 14 adet örnekte, hatai, motifi 12 adet örnekte, goncagül motifi 6 adet örnekte, karanfil motifi 6 adet örnekte, lale motifi 3 adet örnekte, gül motifi 1 örnekte kullanılmıştır.

Sembolik motifler; Şemse motifi 10 adet örnekte, yıldız motifi 1 adet örnekte kullanılmıştır.

Usluolaştırılmış zoomorfik motifler; Rumi motifi 5 adet örnekte kullanılmıştır.

Nesneli motifler; 3 adet örnekte vazo kullanılmıştır.

Geometrik motifler; 3 adet örnekte kullanılmıştır.

Mimari motifler; 1 adet örnekte kullanılmıştır.

Kalem işi motiflerinin çoğunluğunu bitkisel motifler oluşturmaktadır. Bitkisel motiflerde en fazla penç, hatai, goncagül ve karanfil motifi kullanılmış, en az lale, servi ve gül motifi kullanılmıştır. Bu motiflerle beraber sembolik, zoomorfik, nesneli, geometrik ve mimari motiflerde kullanılmıştır.

Klasik dönem kalem işlerinde hatai, penç, goncagül ve yaprak motiflerinin kullanıldığı desenler sıkça kullanılmıştır. Sünnet odası kalem işi süslemelerinin motif biçimlendirmeleri klasik dönemi yansıtmakla birlikte 18. yüzyıl'da batılılaşma çerçevesinde bu dönemde vazo gibi nesneli bezemelerde süsleme programına dahil edilmiştir. Kalem işi süsleme örneklerinin bazılarında da nesneli bezeme olarak vazo kullanılmıştır.

4.7. Renk özellikleri

Kalem işi süslemelerin renk özellikleri tablo 5’te verilmiş ve yorumlama yapılmıştır.

Tablo 5. Renk Döküm Tablosu

Renkler	Narçiçeği kırmızı	Koyu kırmızı	Kiremit kırmızı	Turuncu	Sütlü kahve	Kızıl kahve	Yağ yeşil	Haki yeşil	Gülkurusu	Sarı yaldız	Krem	Koyu yeşil	Beyaz	Lacivert	Turkuaz mavi
1	x										x			x	
2	x					x				x	x			x	
3	x					x					x			x	
4	x				x						x				x
5	x		x				x			x	x			x	
6			x				x			x	x			x	
7	x		x							x	x			x	
8			x							x				x	
9	x		x		x		x				x			x	
10			x		x						x			x	
11				x		x				x	x			x	
12	x				x		x							x	
13			x				x				x			x	
14	x		x								x			x	
15	x						x				x			x	
16			x		x		x				x			x	
17			x								x	x		x	
18			x												
19			x	x				x	x	x	x				x
20			x	x				x	x	x		x			x
21		x		x				x			x		X		x
Toplam	10	1	13	4	5	3	7	3	2	8	17	2	1	16	4

Renk döküm tablosunda görüldüğü gibi araştırmaya konu olan kalem işi süslemelerde 15 adet renk kullanılmıştır.

Krem renk; 17, Lacivert renk; 16, Kiremit kırmızı renk; 13, Narçıçeği kırmızı renk; 10, Sarı yıldız; 8, Yağ yeşili renk; 7, Sütli kahve renk; 5, Turuncu renk; 4, Turkuaz mavi renk; 4, Kızıl kahve renk; 3, Haki yeşil renk; 3, Koyu yeşil renk; 2, Gülkurusu renk; 2, Beyaz renk; 1, Koyu kırmızı renk; 1 adet örnekte kullanılmıştır.

Kalem işlerinde en çok; krem, lacivert, kiremit kırmızı, narçıçeği kırmızı, sarı yıldız, yağ yeşili renk kullanılmıştır. En az kullanılan renkler ise; sütli kahve, turuncu, turkuaz mavi, kızıl kahve, haki yeşil, koyu yeşil, gülkurusu, beyaz ve koyu kırmızı renktir.

BÖLÜM V

SONUÇ VE ÖNERİLER

5.1. Sonuç

Süsleme sanatları milletlerin kültür, sanat anlayışını ve tarzını gösteren unsurların başında yer alır. Mekâna mana katan sanat olarak da adlandırılan kalem işi, süsleme sanatları içerisinde kendine has özel bir yere sahiptir. Bu süslemeler, ait olduğu topluluğun gelenek ve göreneklerini yansıtmakta, zevk, düşünce ve inançlarını en özlü ve ölümsüz ifadelerle gelecek nesillere ulaştırmaktadırlar.

Bu araştırmada kalem işi sanatının tarihçesi, kalem işi teknikleri, kalem işi tekniğinde kullanılan malzemeler, kalem işinde kullanılan motifler hakkında bilgi verilmiştir. Bu amaçla araştırma kapsamına alınan Ankara Etnografya Müzesi sünnet odasında sergilenen 21 örnek bulunmaktadır. Bu örneklerin fotoğrafları sunulmuş, süslemede kullanılan motiflerin çizimleri yapılmıştır.

Kullanılan kompozisyonlar bitkisel, sembolik, zoomorfik, geometrik, nesnel ve mimari motiflerden oluşmaktadır. Bitkisel motifler daha fazla kullanılmıştır.

Kalem işi süslemelerde kullanılan renkler; krem, lacivert, kiremit kırmızı, narçiçeği, sarı yıldız, yağ yeşili, sütlü kahve, turuncu, turkuaz mavi, kızıl kahve, haki yeşil, koyu yeşil, gülkurusu, beyaz ve koyu kırmızı renktir. Kalem işlerinde en çok kullanılan renkler; krem, lacivert, kiremit kırmızı, narçiçeği kırmızı, sarı yıldız, yağ yeşili renk kullanılmıştır. En az kullanılan renkler ise; sütlü kahve, turuncu, turkuaz mavi, kızıl kahve, haki yeşil, koyu yeşil, gülkurusu, beyaz ve koyu kırmızı renktir.

5.2. Öneriler

Araştırmaya konu olan Ankara Etnografya Müzesi sünnet odası kalem işi süslemeleri bugüne kadar hiç onarım görmemiştir. Sadece yüzey temizliği yapılmıştır. Zamanla bazı süslemelerin renklerinde dökülmeler ve solmalar meydana gelmiştir. Kalem işi süslemeleri gelecek kuşaklara kültürel bir miras olarak aktarabilmek için daha fazla tahrip olmadan restorasyon çalışmalarının işin ehli olan kişiler tarafından yapılması sağlanmalıdır.

Bu konuda nitelikli elemanların yetiştirilmesi için üniversitelerin ilgili bölümlerine ve devletin ilgili kurumlarına önemli görevler düşmektedir. Akademik eğitim veren üniversiteler bünyesinde güzel sanatlar fakültelerinde kalem işi ile ilgili dersler konulmalı ve uygulamalı olarak kalem işi çalışmalarının yaptırılmasına olanak sağlanmalıdır.

KAYNAKLAR

- Akar, A. & Keskiner, C. (1978). *Türk süsleme sanatlarında desen ve motif*. İstanbul:Tercüman.
- Altıntaş, M. (Ed.). (2010). *İsmek el sanatları albümü 5*. İstanbul: Numune.
- Arık, R. (1993). *Başlangıcından Bugüne Türk Sanatı*. Ankara: Türkiye İş Bankası Kültür.
- Arseven, C.E.(1983). *Sanat Ansiklopedisi*. (Cilt 1-2) İstanbul:Milli Eğitim.
- Arseven, C.E.(1998). *Sanat Ansiklopedisi*. (Cilt 3-4) İstanbul:Milli Eğitim.
- Arseven, C.E.(1984). *Türk sanatı*. İstanbul: Cem.
- Aslanapa, O.(2014). *Türk sanatı*. İstanbul: Remzi.
- Bakır, B. (2003). *Mimaride rönenans ve barok: Osmanlı başkenti İstanbul'da etkileri*, Ankara: Nobel.
- Biol, A.& Derman,Ç. (1995). *Türk tezyini sanatlarında motif*. İstanbul: Kubbealtı.
- Conti, F.(1985). *Rokoko sanatını tanıyalım* (E. Soley, Çev.). İstanbul: Anka.
- Çayan, S. (2012). *Geleneksel Antep evlerinde kalem işi bezeme ve duvar resimleri*. Yüksek Lisans tezi, Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Erzurum.
- Demiriz, Y.(1979).*Osmanlı mimarisinde süsleme I*. İstanbul: Kültür Bakanlığı.
- Demiriz, Y.(1988). Sinan'ın mimarisinde bezeme. *Mimarbaşı Koca Sinan, yaşadığı çağ ve eserleri*. (Cilt 2) İstanbul: Vakıflar Genel Müdürlüğü.
- Demiriz, Y.(1999).Osmanlı Kalem İşleri. *Osmanlı Kültür ve Sanat Ansiklopedisi*. (Cilt 11) Ankara:Yeni Türkiye.
- Erol, E.(2008).Ankara Etnografya Müzesi. *Ankara Etnografya Müzesi Dergisi, 1*.

- Hancıoğlu, N.L. (1990). *Bazı Ankara camilerinde bulunan kalem işi süslemeli ahşap minberler*. Yüksek Lisans Tezi, Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.
- Hatipoğlu, O. (2007). *XIX. Yüzyıl Osmanlı camilerinde kalem işi tezyinatı*. Doktora Tezi, Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Erzurum.
- İdil, V.(1993). *Ankara tarihi yerler ve müzeler*. İstanbul: Net Turistik.
- İrteş, M. S. (1985). *Kalem işlerimizin bugünü ve yarını*. Türkiye’de Sanatın Bugünü ve Yarını Sempozyumu. Ankara: Hacettepe Ü. Güzel Sanatlar Fakültesi.
- İrteş, M. S. (1985).Kalem işlerimiz ve teknikleri. *Sanat Çevresi Dergisi*, 84.
- İrteş, M. S. (1990). Kasımpaşa Piyale Paşa Camiindeki ahşap üstü kalem işleri. *Vakıflar Dergisi*, 21.
- Kabakcı, B. (2011). *Konya Sultan Selim / Selimiye Camisi’ndeki kalem işi çalışmalarının grafiksel açıdan incelenmesi*. Yüksek Lisans Tezi, Selçuk Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Konya.
- Karasar, N.(2009). *Bilimsel araştırma yöntemi*. Ankara: Nobel.
- Kantarcıoğlu, A. S. (1992). Ahşap üstü kalem işi bezemelerin koruma yöntemleri. *Türkiyemiz Dergisi*, 68.
- Keskiner, C.(1985) Minyatür. *Sanat Çevresi Dergisi*, 84.
- Kılıç, N. (2008). *Sakarya İli Sapanca Mahmudiye Köyü Hasan Fehmi Paşa camii kalem işi süslemeleri*. Yüksek Lisans Tezi, Gazi Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Ankara.
- Kılıçkan, H.(2004). *Orta Asya’dan Anadolu’ya Türk bezeme ve örnekleri*. İstanbul: İnkılap.
- Meb, (2012). *El Sanatları Teknolojisi Geleneksel Türk Süsleme Sanatları*. Ankara: Milli Eğitim Bakanlığı.
- Mesara, G. (1987). Türk tezhip ve minyatür sanatı. *Sandoz Bülteni*, 1.
- Ödekan, A. (2008). Kalemkari. *Eczacıbaşı Sanat Ansiklopedisi*. Cilt 2 İstanbul: Yem.
- Öney, G.(1978). *Anadolu mimarisinde süsleme ve el sanatları*. Ankara: Türkiye İş Bankası Kültür.

- Öney, G.(1989).*Beylikler devri sanatı XIV.- XV. Yüzyıl (1300-1453)*. Ankara: Türk Tarih Kurumu.
- Özcan, Y. (1990). *Türk kitap sanatında şemse motifi*. Ankara: Kültür Bakanlığı.
- Özkan, D.M.(2001). *Amasya ili yapılarındaki kalem işi süslemeler*. Yüksek Lisans Tezi, Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.
- Özkeçeci, İ.(2008). *Türk sanatı'nda kompozisyon*. İstanbul: Pasifik.
- Özkeçeci, İ.& Özkeçeci, Ş.B.(2007). *Türk sanatında tezhip*. İstanbul: Seçil.
- Renda,G.(1985). 19.yy'da Kalem İşİ Nakış-Duvar Resmi. *Tanzimat'tan Cumhuriyet'e Türkiye Ansiklopedisi*. (Cilt 6) İstanbul: İletişim.
- Sözen, M.& Tanyeli, U.(2011). *Sanat Kavram ve Terimler Sözlüğü*. İstanbul: Remzi.
- Taş, S.(2011). *Hoşap Kalesi bezemeleri*. Yüksek Lisans Tezi, Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Erzurum.
- Turani, A.(2007). *Sanat Terimleri Sözlüğü*. İstanbul: Remzi.
- Turani, A.(1980). *Sanat Terimleri Sözlüğü*. Ankara: Toplum.
- Yavuz, Ş.(2008). *Süsleme sanatlarında rumi motifi ve gelişimi*. Yüksek Lisans Tezi, Gazi Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Ankara.
- Ankara-Etnoğrafya Müzesi-TC Kültür ve Turizm Bakanlığı (2015). www.kultur.gov.tr/TR,25299/ankara---etnografya-muzesi.html sayfasından erişilmiştir.
- Etnografya Müzesi Ankara (2015). www.etnografyamuzesi.gov.tr sayfasından erişilmiştir.
- Kalem işi (2013). <http://www.ktsv.com.tr/sanat/12-kalemisi> adresinden erişilmiştir.
- Restorasyon (2015). www.restoraturk.com/restorasyon-nedir.html adresinden erişilmiştir.
- Türk süsleme sanatında kalem işi (2013). http://www.tefekkurdergisi.com/YaziTURK_SUSLEME_SANATINDA_KALEM_ISI-183237.html adresinden erişilmiştir.

EKLER

EK 1. Bilgi Formu

Örnek No :
Çizim No :
Envanter No :
Bulunduğu Yer :
Bugünkü Durumu :
Eserin Boyutları :
Müzeeye Geldiği Tarih :
Uygulanan Teknik :
Kullanılan Renkler :
Bezeme Konuları :
Bitkisel :
Zoomorfik :
Geometrik :
Sembolik :
Nesneli :
Mimari :
Kompozisyon özellikleri :

EK 2. Müze Araştırma izin Belgesi

2013
Piri Reis Dünya Haritası'nın
500. Yılı Dönümü

T.C.
ANKARA VALİLİĞİ
İL KÜLTÜR VE TURİZM MÜDÜRLÜĞÜ
Etnografya Müzesi Müdürlüğü

Sayı : 63150614-155/ 697
Konu : Bilimsel Müze Araştırması

25/11/2013

Sayın: Fatma AKSOY
Gazi Üniversitesi
Eğitim Bilimleri Enstitüsü/ANKARA

- İlgi:** a-) 10/081984 tarih ve 18485 Sayılı Resmi Gazete'de Yayımlanan Kültür ve Tabiat Varlıklarıyla İlgili Olarak Yapılacak Araştırma, Sondaj ve Kazılar Hakkında Yönetmelik.
b-) 26/01/1984 tarih ve 18293 Sayılı Resmi Gazete'de Yayımlanan Müzelerle Müzelere Bağlı Birimlerde ve Örenyerlerindeki Kültür Varlıklarının Film ve Fotoğraflarının Çekilmesi, Mülaj ve Kopyalarının Çıkarılması Hakkında Yönetmelik.
c-) Bakanlığımız Kültür Varlıkları ve Müzeler Genel Müdürlüğü'nün 27/03/2001 tarih ve 2487 Sayılı yazısı.
d-) Bakanlığımız, Döner Sermaye İşletmesi Merkez Müdürlüğü'nün 20/04/2009 tarih ve B.16.1.DÖS.0.05.00.00/75250 Sayılı yazısı.
e-) Bakanlığımız, Kültür varlıkları ve Müzeler Genel Müdürlüğü'nün 06/05/2010 tarih ve 95218 Sayılı yazısı eki Bakanlık Makamının 06/05/2010 tarih ve 95217 Sayılı Onayı.
f-) 22/11/2013 tarihli başvurunuz.

"Müzemiz bünyesinde sergilenen sünnet odası kalem işi süslemeleri" konusunda yapacağınız çalışmayla ilgili olarak;

- Çalışmanın ilgi (a), (b), (c), (d) ve (e)'de kayıtlı yazı, genelge ve yönetmelikler kapsamında gerçekleştirilmesi,
- Çalışmanın başlayacağı tarihin Müze Müdürlüğü'ne 3 gün önceden bildirilmesi ve randevu alınarak çalışılması,
- Çalışılacak eserlerin kazı malzemesi olması durumunda, kazı başkanından yazılı izin alınması ve müzeye ibraz edilmesi,
- Müze Müdürlüğü'nün belirleyeceği şartlara uyulması ve gerekli güvenlik önlemlerine riayet edilmesi,
- Müze Müdürlüğü'nce uygun görülen eserler üzerinde çalışılması ve teşhir düzeninin bozulmaması,

koşullarıyla, 2013 yılında araştırma yapılması ve fotoğraf çekilmesi Müdürlüğümüzce uygun görülmektedir.

ADRES : Hacettepe Mahallesi Türkocağı Sokak No: 4 Opera/ANKARA
Tel : (0312) 311 30 07-310 87 95 Tel/Fax:(0312)311 95 56

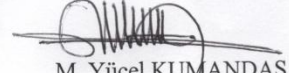

2013
Piri Reis Dünya Haritası'nın
500. Yıl Dönümü

T.C.
ANKARA VALİLİĞİ
İL KÜLTÜR VE TURİZM MÜDÜRLÜĞÜ
Etnografya Müzesi Müdürlüğü

Çalışmanın tamamlanmasının ardından hazırlanacak araştırma metni, çizim, fotoğraf vb. belgeyi içeren, mümkünse CD ortamına aktarılmış çalışma raporu ile ileride yayımlanması halinde kitap ve ayrıbasımların Müze Müdürlüğüne gönderilmesi gerekmektedir.

Söz konusu çalışmanın tamamlanamaması ve 2014 yılında da araştırmaya devam edilmesinin istenmesi halinde, öngörülen çalışma tarihinden 3 ay önce olmak üzere, 31 Aralık 2013 tarihine kadar araştırmacının mensubu bulunduğu bilimsel kurum veya kuruluş vasıtasıyla talepte bulunması hususunda bilgi ve gereğini rica ederim.

M. Yücel KUMANDAŞ
Müze Müdürü

ADRES : Hacettepe Mahallesi Türkocağı Sokak No: 4 Opera/ANKARA
Tel : (0312) 311 30 07-310 87 95 Tel/Fax: (0312) 311 95 56

GAZİ GELECEKTİR..